

ที่ระลึกการเปิดห้องสมุด รุฟุส ดี. สมิธ และ ชำนาญ ยุวบูรณ์
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๘ กันยายน ๒๕๕๗

ศาสตราจารย์ ดร. รูฟุส แดเนียล สมิธ
(Dr. Rufus D. Smith)

ศาสตราจารย์รูฟุส แดเนียล สมิธ อดีตรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้รับทุนพูลไบรท์ให้มาสอนวิชาการปกครองเปรียบเทียบที่ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2494 เมื่อเห็นว่าห้องสมุดของคณะ รัฐศาสตร์ในสมัยนั้นขาดแคลนหนังสือ จึงได้ซื้อหนังสือด้วยเงินส่วนตัวและยกให้เป็น สมบัติของห้องสมุด และติดต่อขอบริจาคหนังสือ และวารสารทางด้านสังคมศาสตร์ จากองค์กร มูลนิธิ และมหาวิทยาลัยต่างๆในสหรัฐอเมริกา นับเป็นการวางรากฐาน ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำให้เป็นห้องสมุดแห่งแรกใน ประเทศไทยที่เป็นแหล่งค้นคว้าสำคัญทางด้านสังคมศาสตร์

เดือนตุลาคม ๒๕๕๖ ครอบครัวยูวบูรณ์ได้ทราบข่าวจากคอลัมน์คุณกิตติมาในหนังสือพิมพ์สกุลไทยว่า คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำลังสร้างตึกใหม่ และต้องการระดมทุนเพื่อทำห้องสมุดที่ชั้นสาม คุณกิตติมาได้รำพึงว่า หากได้ลูกหลานของนิสิตรุ่นแรก ของคณะรัฐศาสตร์ที่เรียกกันว่ารุ่นแพแตก ซึ่งเข้าเรียนใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง ๒๔๗๖ เข้ามา มีส่วนร่วมการจัดทำด้วยจะมีความหมายกับห้องสมุดนี้เป็นอย่างมาก โดยบังเอิญคุณพ่อเป็น นิสิตเก่าในปีพอดนั้นเพียงคนเดียวที่ยังมีชีวิตอยู่ และจะมีอายุครบ ๑๐๐ ปีในวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๗ นี้

จึงเป็นแรงบันดาลใจให้ครอบครัวยูวบูรณ์รับที่จะสนับสนุนงานสร้างห้องสมุดนี้ให้ สำเร็จสมบูรณ์ เพื่อเป็นประโยชน์แด่คณาจารย์ นิสิตปัจจุบัน และผู้สนใจวิชาการปกครอง เพื่อเป็นของขวัญแด่คุณพ่อผู้ซึ่งไม่เคยหยุดนิ่งที่จะเรียนรู้

พวกเราจำได้เสมอว่า ทุกครั้งที่ไปต่างประเทศคุณพ่อจะไปร้านหนังสือเป็นอันดับแรก เพื่อเลือกซื้อหนังสือและให้ร้านส่งกลับบ้านทางไปรษณีย์. โดยเฉพาะที่ร้านโปรดคือ Foyles กรุงลอนดอนที่ท่านสามารถอยู่ได้ทั้งวัน คุณพ่อจึงกลายเป็นนักสะสมหนังสือดีๆ ที่หายากไว้ เป็นจำนวนหลายพันเล่มซึ่งพวกเรานำมาจัดไว้ในห้องสมุดนี้ด้วย

การจัดทำห้องสมุดในครั้งนี้ได้คำนึงถึงกาลสมัยที่มีเทคโนโลยีการสื่อสารที่เหมาะสม กับความเป็นคนรุ่นใหม่ โดยผู้ออกแบบเป็น“ยูวบูรณ์”รุ่นหลาน ซึ่งไปเรียนวิชาสถาปัตยกรรม จากมหานครนิวยอร์ก จึงเชื่อได้ว่าจะมีผู้มาใช้ประโยชน์จากห้องสมุดนี้เช่นเดียวกับคุณพ่อซึ่ง ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในห้องสมุดเมื่อบุเป็นนักศึกษาทั้งในและต่างประเทศ

ในระหว่างการคัดเลือกหนังสือเพื่อส่งมอบให้ห้องสมุดแห่งนี้ ได้พบปาฐกถาที่คุณพ่อแสดงระหว่างการบวช เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นเรื่อง “หลักการปกครองคณะสงฆ์กับการปกครองบ้านเมือง” ซึ่งอาจเป็นประโยชน์กับผู้สนใจ จึงนำมาจัดพิมพ์เพื่อเป็นที่ระลึกในโอกาสนี้ด้วย

ขอขอบคุณคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้ครอบครัวยุวบุรณได้มีส่วนร่วมในการจัดทำห้องสมุดสำหรับตึกใหม่ในครั้งนี้ ขอขอบคุณนิพนธ์ บุญญภัทร และคุณเกรียงไกร จารุทวี ผู้เป็นกำลังสำคัญในการช่วยเหลือสนับสนุนครอบครัวยุวบุรณ ให้สามารถดำเนินการจัดทำห้องสมุดได้เสร็จทันเวลาเปิดในวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๕๗

ดร. ชำนาญ ยุวบูรณ์

ดร.ชำนาญ ยุวบูรณ์ เกิดวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ศึกษาชั้นปีที่ ๑ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รุ่นแพแตก (พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๗๖) จากนั้นได้ออนไปเรียนต่อจนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ.๒๔๗๙ และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการเมือง พ.ศ. ๒๔๙๖ โดยเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก และเป็นรัฐศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิตคนแรกของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในขณะนั้น ได้มอบเสื้อครุยตามวิทยฐานะ และมอบเงินจำนวน ๒๔๙๖ บาท (เท่าจำนวน พ.ศ.) เป็นของขวัญที่ระลึก ณ ทำเนียบรัฐบาล นอกจากนี้ท่านยังได้รับปริญญาการศึกษาชั้นสูงทางกฎหมายปกครอง และปริญญาเอก Docteur en Droit de L'Universite จากมหาวิทยาลัยปารีส ประเทศฝรั่งเศส

ท่านเริ่มรับราชการที่กระทรวงมหาดไทยตำแหน่งปลัดอำเภอ และเลื่อนขึ้นมาเป็นลำดับ จนกระทั่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมมหาดไทย (กรมการปกครอง) ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๙-๒๕๑๑ เป็นนายกเทศมนตรีนครกรุงเทพและธนบุรี เป็นนายกสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทยคนแรก และเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครคนแรก พ.ศ. ๒๕๑๖ เอกอัครราชทูต ประจำสาธารณรัฐอาร์เจนตินา รวมทั้งเคยเป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชากฎหมาย

ปกครองให้แก่คณะรัฐศาสตร์จุฬาฯ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๓-๙๔ เป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๖ ในขณะที่รับราชการที่กระทรวงมหาดไทย ท่านได้ชื่อว่าเป็นข้าราชการนักพัฒนา ได้ช่วยเหลือให้มีการตั้งหน่วยงานพัฒนาชนบท และหน่วยงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ซึ่งต่อมากลายเป็นกรมการพัฒนาชุมชน และสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท เป็นผู้ริเริ่มการทำนาปีละ ๒ ครั้งขึ้นในประเทศไทย ริเริ่มส่งเสริมการปลูก กาแฟ เสนอให้มีการปกครองท้องถิ่นรูป สุขาภิบาลทุกอำเภอทั่วประเทศ จัดตั้งวิทยาลัยการปกครอง จัดตั้งสันนิบาตมูลนิธิ จัดให้มีกองทุนเงินสะสมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด และสหกรณ์ออมทรัพย์ นับได้ว่าท่านปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วนทั้งด้านบริหารและการปกครอง จึงได้รับการยกย่องและเชิดชูเกียรติ ในโอกาสครบ ๑๐๐ ปีกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๓๕ ให้เป็นนักปกครอง และนักบริหารดีเด่น ในฐานะหัวหน้าส่วนราชการระดับกรม

ท่านเป็นผู้มีโลกทัศน์กว้างไกลอันเกิดจากการเรียนรู้และการอ่านตลอดเวลา โดยสนใจหนังสือทุกประเภททั้งที่เป็นวิชาการด้านรัฐศาสตร์ กฎหมาย เศรษฐศาสตร์ การบริหาร ประวัติศาสตร์ ชีวประวัติบุคคลสำคัญ รวมทั้งสารคดีต่างๆ และในโอกาสครบ ๑๐๐ ปีของท่านในวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ครอบครัวยูวบูรณ์ได้มอบเงินทุนสนับสนุนและหนังสือส่วนตัวของท่านจำนวนหลายพันเล่มให้กับห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า

ปาฐกถาของพระปยุตฺตสิริภิกขุ (ชำนาญ ยุวบูรณ์)

ระหว่างการบวชที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

๘ ตุลาคม ๒๕๑๓

เรื่อง “สันติศึกษา”

๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

เรื่อง “การบวชสามเดือนและผลที่ได้รับ”

๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

เรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์กับการปกครองบ้านเมือง”

พระธรรมเทศนา

เรื่อง สันติกถา

แสดงโดย

บุญญสิริภิกขุ (ชานาญ ยুবบูรณ์)

ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระนคร

วันพฤหัสบดีที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๑๓

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ ฯ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ ฯ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ ฯ

นัตถิ สันติ ประรัง สุขันติ.

วันนี้เป็นวันพฤหัสบดีที่ ๘ เดือนตุลาคม พระพุทธศักราช ๒๕๑๓ ตรงกับวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีกอ เป็นวันธรรมสวนะ คือ วันประชุมฟังธรรมเพื่อสร้างบุญกุศลของพุทธบริษัท อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีความเคารพเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้พากันมาয়้งสถานที่นี่ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานขององค์พระพุทธรูปมหาณัฎฐิตนปฏิมากร อันเป็นปูชนียอันล้ำค่าประจำชาติไทย เบื้องต้นท่านสาธุชนทั้งหลายได้บูชาสักการะพระรัตนตรัย ด้วยรูปเทียนและดอกไม้ แล้วทำวัตรนโมสการเปล่งวาจาสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย สมาทานอุโบสถศีลบ้าง เบิญจศีลบ้าง ตามกำลังความสามารถของแต่ละท่าน บัดนี้มีกุศลเจตนาจะสดับพระธรรมเทศนา เพื่อเป็น

เครื่องเพิ่มพูนปัญญาคุณบุญราศี อันจะเป็นปัจจัยให้เกิดศรัทธาที่จะนำไปพิจารณา
และปฏิบัติตาม เป็นทางให้เกิดกุศลจิตคิดชอบ เพื่อจะได้ประสบสันติสุขอันเป็นสุขที่
ยอดยิ่งต่อไป บัดนี้อาตมภาพจะได้แสดงพระธรรมเทศนา เรื่อง **สันติสุข** ฉลองกุศลเจตนา
โดยสมควรแก่เวลาต่อไป

อันเรื่องของสันติสุขนั้น จัดว่าเป็นเรื่องสำคัญในพระพุทธศาสนา สมเด็จพระบรม
ศาสดาได้ทรงเทศนาไว้ ดังมีปรากฏอยู่ในธรรมบทพุทธทศนิกายว่า “**นัตถิ สันติ ประรัง
สุขัง**” แปลว่า**ความสุขที่ยิ่งไปกว่าสันติ คือความสงบ ย่อมไม่มี** ดังนี้ พระพุทธภาษิตข้อนี้
สมเด็จพระบรมศาสดา ได้ทรงตรัสสอนพุทธบริษัทให้ไม่ประมาท มัวเมาลุ่มหลงในความ
สุขในทางโลก จนลืมนพิจารณาความจริงว่า ความสุขทางโลกนั้นมีสภาพที่ไม่เที่ยง มีสภาพ
ที่ทำให้ทุกข์ตามมา จึงได้ตรัสสอนตักเตือนว่า **ไม่มีความสุขอย่างอื่นที่จะยิ่งไปกว่าสันติ
คือความสงบในทางธรรม** ผู้มีปัญญาได้สดับรับฟัง และใคร่ครวญโดยถึถ้วนแล้ว ก็จะได้
แลเห็นประโยชน์ของสันติ แล้วเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น และความสำคัญผิดๆพลาดๆ
หันมาสนใจในสันติ อันเป็นสุขที่ล้ำเลิศประเสริฐยิ่งกว่าสุขทั้งหลายบรรดาที่มีในโลกนี้ ความ
จริงความสุขนั้นเป็นสิ่งที่มิประจําโลกคู่กับทุกข์ สุขเป็นอริกฐผล คือผลที่มนุษย์ปรารถนา
ส่วนทุกข์เป็นอนิกรฐผล คือผลที่มนุษย์ไม่ปรารถนา แต่ทุกคนเกิดมาก็ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยง
จากทุกข์ได้ หลักในพระพุทธศาสนาถือว่า เราถูกทุกข์ครอบงำมาตั้งแต่เกิดในครรภ์มารดา
ตลอดไปจนกระทั่งตาย เพราะฉะนั้นสมเด็จพระบรมศาสดาได้ตรัสเป็นพุทธภาษิตไว้ว่า
“**นัตถิ ชันระสมา ทุกขา**” **ทุกข์ทั้งหลายเสมอด้วยขันธไม่มี** หมายความว่า ไม่มีทุกข์ใดที่ทุกข์
มากเหมือนกับทุกข์ของเรา ผู้ซึ่งยึดขันธห้าเป็นตัวของตนอยู่ และยังทรงตรัสต่อไปอีกว่า
“**สังขารา ประระมา ทุกขา**” **สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์อย่างยิ่ง** คำว่า “**สังขาร**” ใน

พระพุทธภาษิตได้แก่สัตว์โลก และที่ท่านตรัสว่า สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์อย่างยิ่ง ก็เพราะสังขารเป็นต้นทุกข์ของทุกข์ทั้งหลายในโลกนี้ เกิด, แก่, เจ็บ, ตาย ที่ท่านว่าเป็นทุกข์ก็รวมอยู่ที่สังขารนี้เอง ยิ่งกว่านั้น เราทุกคนจะต้องดูแลเอาใจใส่ต่อสังขารของเราเองตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งตาย เพราะฉะนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัสว่า “ภารา หะเว ปัญจักขันธา” ขันธห้าเป็นภาระโดยแท้

เมื่อทุกข์เป็นสิ่งมาพร้อมกับการเกิดของมนุษย์ ส่วนสุขเป็นสิ่งที่มีมนุษย์ต้องการภายหลัง ปัญหาว่ามนุษย์เราจะแสวงหาความสุข เพื่อดับทุกข์ได้อย่างไร สุขตามที่เราเข้าใจกันโดยทั่วไป หมายถึงความสบาย ความสำราญ เราจะมี ความสบายหรือความสำราญได้ ก็ด้วยอาศัยเหตุให้เกิดความสุขซึ่งมีอยู่มากมาย เช่นการมีทรัพย์สินมาบำบัดความต้องการหรือตัณหา เราจะเห็นว่าทรัพย์สินเป็นสุขวัตถุ คือวัตถุที่ทำให้เกิดสุข สมเด็จพระบรมศาสดาจึงได้ตรัสแก่ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ซึ่งว่าด้วยความสุขของคฤหัสถ์ ๔ ประการ คือ สุขเกิดแต่การมีทรัพย์สินอย่างหนึ่ง สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์สินบริโภคอย่างหนึ่ง สุขเกิดแต่การไม่เป็นหนี้ อย่างหนึ่ง และสุขเกิดแต่การประกอบกิจการงานที่ปราศจากโทษอย่างหนึ่ง ตามพระพุทธภาษิตนี้แสดงว่าทรัพย์สินมีความสำคัญในครั้งพุทธกาลเพียงไร ปัจจุบันก็เป็นที่ประจักษ์แก่ท่านทั้งหลายว่า ยังคงเป็นความจริงมาจนกระทั่งทุกวันนี้ และก็คงจะเป็นความจริงในภายหน้าต่อไป นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังได้ตรัสถึงสุขอื่นๆอีกหลายประการ เช่นสุขที่เกิดจากความเกื้อกูลบิดามารดา หรือสุขที่เกิดจากความเป็นผู้เกื้อกูลแก่สมณะเป็นต้น สุขดังกล่าวนี้เป็นสุขทั่วไป จัดเป็นสุขที่ไม่แน่นอน คนเรามีทรัพย์สินน้อยก็อยากจะมีมาก เมื่อมีมากแล้วก็อยากให้มีมากขึ้นไปอีกไม่รู้จักพอ เพราะต้องขวนขวายอยู่ไม่รู้จบ สมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อ

ครั้งดำรงตำแหน่งเจ้าชายสิทธัตถะ เทียบพร้อมด้วยมหาสมบัติและข้าราชการบริพาร แต่ทรงเห็นความจริงว่า ความสุขทางโลกเป็นสุขเทียมไม่แน่นอน จึงทรงสละตำแหน่งรัชทายาทราชบริพารเพื่อแสวงหาความสุขที่ถาวรและยั่งยืนต่อไป สรุปลงความว่าสุขที่เป็นผลจากการหาทรัพย์สินมาบำบัดความอยาก (คือโลภะหรือตัณหานั้น เป็นความสุขเทียม ไม่แน่นอน)

คำว่า “สงบ” หรือ “สันติ” กับคำว่า “สุขของทางโลก” นั้น โดยทั่วไปมักใช้ในความหมายไปในทางเดียวกัน บางครั้งก็มีความสงบก่อนจึงมีความสุข เช่นร่างกายของเราเมื่อไม่มีโรคร้าย ร่างกายของเราก็ปกติหรือสงบ เราก็เป็นสุข และบางครั้งก็มีความสุขก่อนแล้วความสงบก็ตามมา เช่น เรายากจน ใจเราก็กระวนกระวาย เราทำงานเพื่อหาเงิน เมื่อได้เงินมาแล้วความกระวนกระวายก็หมดไป ใจคอเราก็สงบ ความสงบหรือสันติที่ใช้ในความหมายทั่วไป หมายถึงความปลอดภัยจากโรคร้ายไข้เจ็บ ปลอดภัยจากสงคราม เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะไปในทางปกติ แต่ความสงบหรือสันติทางธรรมนั้น มีความหมายถึงความสุขที่ปราศจากกิเลส อันปรากฏให้เห็นทางกาย วาจา ใจ สมดังที่สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสไว้ว่า “ภิกษุมีกายอันสงบแล้ว มีวาจาอันสงบแล้ว มีใจอันสงบแล้ว เป็นผู้มั่นคงแล้ว มีอามิสในโลกอันคายนแล้ว” เราเรียกผู้นั้นว่าเป็นผู้สงบระงับแล้ว การสงบกิเลสขั้นต้นถึงขั้นสูงสุด หรือการดับกิเลสได้ทั้งหมด ก็คือการบรรลุพระนิพพาน พระนิพพานเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยาก เพราะเป็นนามธรรมที่ละเอียดสุขุมอย่างยิ่ง จะเข้าใจได้ก็โดยการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง แต่ก็พอจะสรุปความเข้าใจได้ว่า นิพพานคือจิตที่บรรลุถึงสภาพที่ไม่มีกิเลส เป็นแดนที่ดับสนิทของกิเลส คำบาลีว่า “ราคะขะโย, โทสะขะโย, โมหะขะโย” หมายความว่า ธรรมะเป็นที่สิ้นแห่งราคะ โทสะและโมหะ และการที่ทำให้จิตให้ถึงแดนที่ดับสนิทของกิเลสนี้แหละที่ได้ชื่อว่า “สงบ” หรือ “สันติ” ในทางธรรม ซึ่งเป็นความสุขที่สูงที่สุด

ดังพระพุทธภาษิตว่า “นิพพานัง ประมะง์ สุขัง” นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง กล่าวคือ พระนิพพานเป็นสุขที่แท้จริง ไม่กลับมาเป็นทุกข์ได้อีก ฉะนั้น ความหมายของ “สันติ” ในพระพุทธภาษิตที่ยกมาเป็นหัวข้อเทศนานี้ จึงหมายถึงนิพพานนั่นเอง

ได้กล่าวมาแล้วว่า นิพพานเป็นเรื่องเข้าใจได้ยาก สมเด็จพระบรมศาสดาบางครั้งก็ทรงแสดงธรรมโดยโวหารในทางเปรียบเทียบ อธิบายความหมายของคำนิพพานว่า “อันใดทุกข์สละ” แปลว่า ที่สุดของทุกข์ คือความไม่มีทุกข์ หรือยอดของความสุขนั่นเอง นอกจากนี้ความหมายของนิพพานยังมีความหมายอีกหลายคำ เช่นในอริยสัจสี่ที่เราทั้งหลายได้คุ้นกันอยู่แล้ว ได้กล่าวถึงนิโรธสัจ คือ ความดับทุกข์ หรือดับกิเลสนั่นเอง นิโรธหรือนิพพานมีความหมายเช่นเดียวกัน คือ หมายถึงสันติ หรือความสงบจากกิเลส จะต่างกันอยู่ที่ขณะหรือลำดับของความหมายเท่านั้น เมื่อสันติหรือนิพพานมีความหมายกว้างขวาง และเป็นเป้าหมายของพระพุทธศาสนาเช่นนี้ สมเด็จพระบรมศาสดาจึงได้ตรัสสอนไว้ว่า “สันติ มัคคะเมวะ พुरुหะยะ” ท่านจงเพิ่มพูนหรือสร้างทางแห่งสันติ คือความสงบ ดังนี้ แต่การที่จะเพิ่มพูนหรือสร้างทางสู่สันตินั้น มิใช่เป็นการง่าย เพราะมีทั้งทางที่ผิดและทางที่ถูก สมเด็จพระบรมศาสดาได้ตรัสไว้ในพระปฐมเทศนา ซึ่งทางดำเนินของมนุษย์ไว้ ๓ ทาง ทางที่หนึ่ง การประกอบตนให้มัวเมาอยู่ในกามสุข อันเป็นทางของกิเลสตัณหา เป็นสุขในทางโลก ซึ่งเป็นความสุขเทียม ทางที่สอง กระทำตนให้ลำบากโดยเปล่าประโยชน์ เช่นการบำเพ็ญตบะของพวกนักพรตต่างๆที่ทรมาณตนเป็นต้น ทางที่สาม เป็นทางสายกลาง หรือที่เรียกมัชฌิมาปฏิปทา ทางที่หนึ่งและทางที่สองทรงตรัสให้หลีกเลี่ยง เพราะกิเลสอยู่ที่ใจมิได้อยู่ที่กาย จะทรมาณกายก็ได้ลดกิเลสจากใจ และยังบำเรอกายก็ยิ่งเพาะกิเลสให้มากขึ้น จึงได้ทรงแนะนำให้ปฏิบัติในทางที่สาม คือ ปฏิบัติเป็นมัชฌิมาปฏิปทา หรือข้อปฏิบัติสายกลาง ไม่หย่อนจน

เกินไปและไม่ตั้งจนเกินไป การปฏิบัติในทางที่สาม ซึ่งได้แก่อริยมรรคมีองค์แปด คือ เห็นชอบ, ดำริชอบ, เจรจาชอบ, การงานชอบ, เลี้ยงชีวิตชอบ, เพียรชอบ, ระลึกชอบ และตั้งใจชอบ ในทางสายกลางที่ประกอบด้วยองค์แปดนี้ เจรจาชอบ, การงานชอบ, และเลี้ยงชีวิตชอบ จัดเป็นศีล, ส่วนเพียรชอบ, ระลึกชอบ และตั้งใจชอบนั้น จัดเป็นสมาธิ สำหรับเห็นชอบ และดำริชอบนั้น จัดเป็นปัญญา การปฏิบัติตามทางสายกลางนี้ก็คือการบำเพ็ญศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อสร้างทางสู่สันติสุข หรือเรียกว่าเจริญมรรค การเจริญมรรคจัดเป็นสองชั้น คือ ๑. การเจริญมรรคขั้นต้น ซึ่งเรียกว่าโลกิยะมรรค เพื่อประโยชน์แก่สุขในทางโลก และ ๒. การเจริญมรรคขั้นสูง ซึ่งเรียกว่าโลกุตระมรรค เพื่อประโยชน์แก่การพ้นจากโลก การเจริญมรรคขั้นสูงนี้เองที่จะไปสู่ความสงบหรือสันติที่แท้จริง คือความสุขที่สูงกว่าความสุขอย่างอื่นในโลก เป็นความสุขที่ไม่กลับกลายเป็นความทุกข์อีกต่อไป การเจริญมรรคขั้นสูงต่างกับขั้นต้นในข้อที่ว่า สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ในมรรคขั้นต้น อาจกลับเป็นมิจฉาทิฐิได้ เช่นความนิยมในลาภยศที่สุจริต ในมรรคขั้นต้นจัดเป็นความเห็นถูก แต่ในมรรคขั้นสูงยังไม่ยอมรับว่าเป็นความเห็นที่ถูก ตัวอย่างเช่น เราค้าขายร่ำรวยเงินทองขึ้นเรามีความยินดีเป็นสุขที่ได้เงินและทองมาโดยทางสุจริต แต่ในมรรคขั้นสูงหรือทางธรรมเห็นว่ายังไม่ถูกต้อง เพราะเมื่อเกิดความยินดีแล้ว ความยินร้ายก็จะเกิดตามมาไม่ช้าก็เร็ว โลกจึงเกียดความยินร้าย และนิยมความยินดี, ส่วนธรรมะไม่ต้องการทั้งความยินดีและยินร้าย เพราะสิ่งที่เรายินดีหรือยินร้ายนั้น เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ทั้งนี้ก็เพราะทางธรรมได้พิจารณาถึงสิ่งทั้งหลายตามสภาพที่แท้จริงว่า ลาภยศนั้นเป็นสิ่งดำรงอยู่ได้เพียงชั่วคราว ทำความพอใจให้ระยะหนึ่งแล้วทุกข์ก็ตามมา ทุกข์ในการรักษา ทุกข์ในการที่จะแสวงหาเพิ่มเติม และทุกข์ในการที่จะเสื่อมจากลาภหรือยศ ไม่วันใดก็วันหนึ่ง การจะพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้เข้าใจตามสภาพที่แท้จริงได้นั้น ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถปราศกิเลสออกจากใจได้ การจะปราศกิเลสให้ออกจาก

ใจได้ ก็ด้วยการทำตนให้เป็นผู้เจริญยิ่งด้วยศีล สมาธิ และปัญญา การทำตนให้เป็นผู้เจริญยิ่งด้วยศีล คือการรักษากายวาจาให้เรียบร้อย งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เป็นต้น อันจัดเป็นกิเลสอย่างหยาบ ส่วนการทำใจให้มีสมาธินั้น คือการทำใจให้มั่นคง สงบจากนิวรณ์ทั้งห้า มีกามฉันท์เป็นต้น ซึ่งท่านจัดเป็นกิเลสอย่างกลาง สำหรับปัญญานั้นก็ให้ใช้พิจารณาความรู้สึกจากอารมณ์ที่ประสบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ โดยไม่ยอมให้ความเห็นผิดชักนำไป โดยใช้สติกำหนดพิจารณาให้รู้ทันตามสภาวะธรรมที่เป็นจริงเสมอว่า นี่เป็นความเห็นผิดหรือนี้เป็นความเห็นถูก ถ้าเกิดความเห็นผิดก็ปราบลงเสีย เมื่อความเห็นผิดดับไป ก็หมายความว่าเราได้เจริญมรรคถูกจึงสงบกิเลสลงไปตามลำดับ หากอบรมใจด้วยวิธีนี้เสมอ ก็จะทำให้เรามีอำนาจเหนือกิเลสมากขึ้น ความทุกข์โศกอันเป็นสิ่งประจำชีวิตจะค่อยเบาบางลงไป ความสุขสงบของจิตใจก็จะค่อยเกิดขึ้นแทนที่ เราทำลายความเห็นผิดลงไปได้เพียงใด ความสงบสุขก็จะเกิดขึ้นเพียงนั้น และหากพุทธศาสนิกชนได้อบรมจิตใจโดยวิธีอย่างนี้แล้ว ก็จะเป็นเหตุปัจจัยให้ก้าวล่วงกองทุกข์ เพราะได้ตัดต้นหาอันเป็นเหตุให้หมดไป ความสงบใจคือสันติก็จะเกิดขึ้น ชื่อว่าได้ประสบสันติสุข อันเป็นสุขยอดเยี่ยมกว่าสุขทั้งหลายในโลกด้วยประการฉะนี้

แต่อย่างไรก็ดี เมื่อเราหันดูโลกปัจจุบันจะเห็นว่า ต่างคนต่างปรารถนาหาความสุขและสันติ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จตามที่ปรารถนา ดูกลับจะห่างจากความสุขและสันติขึ้นทุกที ดังจะเห็นว่า เวลานี้เรามีสงครามชนิดที่ไม่เคยมีมาแต่ก่อน เราเรียกกันว่า สงครามนอกแบบหรือสงครามเย็น การรณรงค์ก็มีแบบแปลกๆ วิธีการที่จะไปสู่สันติก็คิดค้นกันขึ้นใหม่ เพราะวิธีเดิมเช่นการเจรจาทางการทูต การทำสัญญาไม่รุกราน การลดกำลังอาวุธ ก็ไม่เพียงพอเสียแล้ว ได้มีการแสวงหาสันติโดยวิธีใหม่ๆ เช่น จัดให้มีองค์การสหประชาชาติ,

การวางวิธীরวมประเทศต่างๆเป็นกลุ่ม ให้รับผิดชอบร่วมกันทั้งในด้านการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ แต่ความไม่สงบก็ยังมีอยู่และคุกคามอยู่ทั่วไป

อะไรเป็นเหตุที่ทำให้เกิดความไม่สงบ ทั้งๆที่ปัจจุบันนี้ความเป็นอยู่ของมนุษย์เรา สะดวกสบายกว่าในสมัยก่อน สมัยนี้เรามีเครื่องทุ่นแรงให้ใช้แทนแรงคนและสัตว์ เรามีรถ และถนนดีกว่าสมัยเดิมมาก เรามีวิทยุและโทรทัศน์ใช้ สามารถติดตามข่าวที่สำคัญๆได้ทั้งหู และตา ในด้านสิทธิและเสรีภาพของบุคคลกิติ การศึกษากิติ ก็ได้รับมากกว่าเดิม อะไรเป็น เหตุแห่งการรุ่นวาย เราจะเห็นว่าปัจจัยแห่งการรุ่นวายก็คือมนุษย์เรานี่เอง มนุษย์เป็นเหตุ ปัจจัยสำคัญของครอบครัว มนุษย์เป็นเหตุปัจจัยสำคัญของชุมชนคนน้อยใหญ่ ตั้งแต่หมู่บ้าน จนถึงประเทศและโลก ชุมชนคนน้อยใหญ่ที่เกิดขึ้นมาในรูปแบบต่างๆก็เพราะมนุษย์ ยิ่งความ เจริญก้าวหน้าของวิทยาการสมัยใหม่ สร้างเครื่องมือทันสมัยที่ให้ความสะดวกสบายอย่าง วิจิตรพิสดารขึ้นเท่าใด ก็เท่ากับเพิ่มกิเลสตัณหาของมนุษย์ให้พิสดารมากขึ้นเพียงนั้น จริงอยู่ เราให้การศึกษอบรมแก่นมนุษย์ในขณะนี้มากอยู่แล้ว แต่เราได้ให้ความสำคัญแก่การศึกษา ในด้านจริยะศึกษา หรือการศึกษาทางธรรมเพียงไร ถ้าจะเทียบถึงความสนใจที่เราให้กับการ พัฒนาทางโลกและทางธรรมแล้ว เราจะเห็นว่ายังไม่สมดุลกัน เมื่อเราทราบตามพระพุทธ โอวาทแล้วว่ามีมนุษย์เราเกิดมามีทุกข์ ที่มีทุกข์เพราะมีกิเลสตัณหา กิเลสตัณหาถูกพัฒนาให้ ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว แต่การพัฒนาทางจิตใจก็ยังไม่พัฒนาไปตามขั้นปกติ ไม่ทันกับความ ก้าวหน้าทางโลก ผลก็คือเมื่อมนุษย์มีกิเลสเพิ่มมากขึ้นเท่าใด มนุษย์ก็ยิ่งห่างจากความสงบ หรือสันติมากขึ้นเท่านั้น จริงอยู่บางคนอาจจะกล่าวว่า คนในขณะนี้มีความสะดวกสบาย กว่าคนรุ่นก่อนมาก แต่ในทำนองเดียวกันก็มีคนกล่าวว่า ในทางจิตใจแล้วคนรุ่นก่อนมี ความสงบมากกว่าคนรุ่นปัจจุบันนี้

เรามีได้ตำหนิหรือโทษความเจริญก้าวหน้าทางโลก แต่เราต้องการให้มนุษย์สนใจพัฒนาทางธรรมให้มากขึ้น เท่าเทียมกับการพัฒนาทางโลก เมื่อสาธุชนได้ใช้วิจารณญาณ โดยถ่วงแท้ก็คงจะทราบด้วยตนเองว่า มีคนจำนวนเท่าใดที่ปฏิบัติมรรคขั้นต้นได้สมบูรณ์ เพราะถ้าปฏิบัติกันจริงจังในมรรคขั้นต้นแล้ว เพียงแต่ปฏิบัติให้ครบถ้วนในขั้นศีลเท่านั้น ชุมชนนั้นก็จะมีความสงบไม่ใช่น้อย และจะสงบกว่าเท่าที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้มากมายนัก

เท่าที่ได้วิสันนามาแล้ว สรุปความได้ดังนี้

๑. พระพุทธภาษิตตามหัวข้อของพระธรรมเทศานี้ เตือนให้เรามีสติระลึกลูกอยู่เสมอว่า ความสุขในทางโลกนั้นเป็นความสุขอย่างเทียม ซึ่งไม่ควรจะยึดถือเอาเป็นจริงจัง แต่มีสุขที่แท้จริงอีกอย่างหนึ่งที่เป็นความสุขอย่างยิ่ง คือสันติ อันได้แก่ “นิพพาน” ซึ่งเป็นเป้าหมายของพระพุทธศาสนา

๒. มนุษย์ได้พัฒนาความสุขทางโลกเจริญก้าวหน้าอย่างมากมาย ให้มีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ยิ่งมีสิ่งให้ความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้นเท่าใด ก็ดูเหมือนกิเลสตัณหาของมนุษย์ยิ่งงอกงามมากขึ้นตามกันเท่านั้น และเมื่อกิเลสตัณหางอกงามมากขึ้น ความขัดแย้ง ความวุ่นวาย ความเดือดร้อน ก็เพิ่มขึ้นในแบบแปลกๆ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว โลกเราจะหวังสันติที่ถาวรได้อย่างไร ส่วนการพัฒนาในด้านจิตใจของมนุษย์ก็ยิ่งทำกันน้อยไม่สมดุลย์กับทางโลก การแก้ไขโดยการออกกฎหมายหรือสร้างสิ่งต่างๆเพื่อป้องกันนั้น ก็เป็นแต่เพียงการแก้ไขในสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ซึ่งยังหาเพียงพอไม่ เพราะเป็นการแก้ไขภายนอก มิใช่เป็นการแก้ไขจิตใจ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของมนุษย์โดยตรง

๓. การพัฒนาความสงบทางธรรมนั้น ไม่ต้องการลงทุนเป็นเงินทองมากนัก แต่ต้องการความเข้าใจ เมื่อเกิดความเข้าใจก็เกิดศรัทธา และเมื่อเกิดศรัทธาก็มีกำลังใจจะปฏิบัติ

ตาม สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางหลักทางปฏิบัติที่เป็นสายกลางไว้แล้ว
สาธุชนเลือกปฏิบัติได้ตามพื้นฐานของความศรัทธา ตามพื้นฐานของโอกาสที่จะอำนวยให้
เพราะสันติหรือความสุขที่แท้จริงเป็นจุดมุ่งหมายของพุทธศาสนิกชนทั่วไป เราต่างมุ่งหน้า
ไปจุดเดียวกัน แต่จะเดินไปได้ไกลเพียงไรก็ขึ้นอยู่กับความตั้งใจและความสามารถของแต่ละ
บุคคล แต่อย่างน้อยผู้ที่ได้เดินทางสายนี้ แม้จะไปไม่ไกลจนถึงที่สุด ท่านผู้นั้นก็ควรได้รับกา
รสรรเสริญว่า ได้ดำเนินชีวิตของตนไปสู่สันติ สงบกาย สงบวาจา สงบใจ อันเป็นมหากุศลอัน
ประเสริฐ ตามพระพุทธโอวาทที่ได้ทรงตรัสสอนไว้ว่า “นัตถิ สันติ ปะรัง สุขัง” คือ
“สุขที่ยิ่งไปกว่าความสงบย่อมน่าไม่มี”

อาตมภาพได้มีโอกาสมาแสดงพระธรรมเทศนาในวันนี้ ตามหัวข้อว่าด้วย “สันติ”
แก่ท่านทั้งหลายผู้ซึ่งปรารถนาในสันติ ขอให้กุศลบุญที่ท่านทั้งหลายตั้งใจและปฏิบัติอยู่นี้
จงดลบันดาลให้ท่านทั้งหลายประสบผล คือความ “สันติสุข” สมดังที่ท่านปรารถนาทุก
ประการ ได้วิสันนามาพอสมควรแก่เวลา.

เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

* * *

ปาฐกถา

เรื่อง

“การบวชสามเดือนและผลที่ได้รับ”

แสดงโดย

บุญญสิริภิกขุ (ชานาญ ยุวบูรณ์)

ณ ลานอโศก วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ และขอเจริญพรท่านพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย

๑. อาตมภาพรู้สึกยินดีที่ได้รับนิมนต์จาก พ.ต.ท.ถาวร สถาวรินทุ ผู้จัดรายการคณะธรรมสภาจกฉา ลานอโศก มาพูดเรื่อง “การบวช ๓ เดือน และผลที่ได้รับ” เพราะเป็นเรื่องที่อาตมภาพสนใจอยู่แล้ว และเป็นเรื่องที่จะได้มีโอกาสแสดงความรู้สึกในสถานที่เคยอาศัยอยู่แต่ก่อน แต่โดยที่การบวชของอาตมภาพมีเวลาน้อย การพูดเรื่องนี้จึงเป็นการยากสำหรับอาตมภาพ แต่ด้วยการช่วยเหลือของ พ.ต.ท.ถาวร สถาวรินทุ ซึ่งเคยร่วมรับราชการในกระทรวงมหาดไทยมาด้วยกัน ช่วยจัดหาหนังสือที่เกี่ยวกับหัวข้อนี้มาให้บ้าง และคุณวัฒน์ กีรวงศ์ ผู้จัดการคณะธรรมสภาจกฉา ลานอโศก ทราบเรื่องเข้า ก็มีจิตศรัทธานำหนังสือเกี่ยวกับเรื่องนี้มาถวายบ้าง อาตมภาพไปขอศึกษากับท่านเจ้าคุณเทพเทวี (ทองคำ ป.๙) ซึ่งเป็นพระกรรมวาจาจารย์ของอาตมภาพในเวลาบวช และในระหว่างบวช ได้ช่วยให้คำแนะนำเรื่องต่างๆไปเกี่ยวกับเรื่องนี้ ตลอดถึงความหมายต่างๆในทางบาลี ซึ่งได้ให้การแนะนำอย่างดี ยิ่งช่วยทำให้อาตมภาพสามารถรวบรวมเรื่องต่างๆมาปาฐกถาได้ในวันนี้

๒. แม้จะได้รับความช่วยเหลือจากผู้ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นก็ตาม แต่โดยที่ระยะเวลาการบวชของอาตมภาพมีระยะสั้น จึงอาจมีข้อบกพร่องเกี่ยวกับหลักฐานและการอ้างอิงอยู่บ้าง อาตมภาพต้องขออภัยด้วย เพราะความตั้งใจส่วนใหญ่ของการปาฐกถาครั้งนี้ ต้องการเสนอให้ท่านทั้งหลายทราบถึงความรู้สึกของอาตมภาพเป็นส่วนตัว ที่เกี่ยวกับการบวชและผลของการบวชนี้เท่านั้น

๓. ความตั้งใจจะบวชครั้งนี้ อาตมภาพได้มีความตั้งใจอยู่แต่เดิมแล้วว่า เมื่อครบเกษียณอายุราชการแล้ว หากมีโอกาสก็จะบวช ทั้งนี้ก็เพราะแม้อาตมภาพจะเป็นเด็กอยู่ในวัดนี้ตั้งแต่ประมปีที่ ๑ จนออกจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปรับราชการเป็นผู้รั้งปลัดซ้ายก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ศึกษาทางธรรม เพราะในสมัยนั้นแบ่งเด็กที่อาศัยวัดศึกษาเล่าเรียนเป็นพวกเรียนภาษาบาลีพวกหนึ่ง อีกพวกหนึ่งเรียนภาษาไทย อาตมภาพอยู่ในพวกเรียนภาษาไทย ความรู้ในบาลีจึงกล่าวได้ว่าเกือบไม่มีเลย จะรู้จักแต่การทำวัตรสวดมนต์ และการปฏิบัติประจำวันของพระเป็นบางครั้งบางคราวเท่านั้น เพราะแต่ก่อนผู้ศึกษาทางบาลีศึกษาแล้วก็จะบวชพระต่อไป จึงเป็นผู้รับใช้ใกล้ชิดอยู่กับพระสงฆ์มากกว่า ความมุ่งหมายในการบวชของอาตมภาพในครั้งนั้นก็เพียงแต่ประสงค์จะบวชตามประเพณีของผู้ชายไทย เพราะมีคำพูดทั่วไปว่า คนที่ยังมิได้บวชนั้นยังเป็นคนดิบอยู่ เมื่อบวชแล้วจึงจะเป็นคนสุก กฎหมายไทยถือว่าชายอายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ มีภาวะเป็นผู้ใหญ่ ทำอะไรตามกฎหมายได้สมบูรณ์ ไม่ว่าผู้นั้นจะได้รับการศึกษาอบรมหรือไม่แค่ไหน แต่สังคมและประเพณีไทยถือว่าชายไทยจะสมบูรณ์จะต้องผ่านการบวชเสียก่อน และการบวชก็นิยมกันทั่วไปว่า ๓ เดือน หรือเรียกว่าให้ครบพรรษา แต่ก็ไม่ได้ห้ามว่าจะบวชระยะเวลาเท่าใด สุดแต่ความศรัทธาของผู้บวช บางท่านก็บวชไม่ถึง บางท่านก็บวชเกินกว่า ๓ เดือน ธรรมเนียม

การบวช ๓ เดือนไม่เคยมีในพุทธกาล จะมีแต่ธรรมเนียมให้จำพรรษา ๓ เดือนในระหว่างฤดูฝน ท่านพุทธทาสได้เขียนไว้ว่า เป็นประเพณีหรือวัฒนธรรมของไทยโดยตรง และใช้เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น และถ้าจะสืบสาวขึ้นไปจนถึงการริเริ่มประเพณีอันนี้ว่ามีขึ้นในยุคไหนแล้ว นักโบราณคดีแห่งสมัยนี้ยุติต่อกันว่า คงจะได้เริ่มมาแต่ปลายสมัยสุโขทัยเป็นอย่างน้อย มาเป็นรูปประเพณีนิยมเอาจริงๆ ตั้งแต่ในยุคกลางของสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา

เราทราบมาแล้วว่าการบวช ๓ เดือนเป็นประเพณีที่ใช้เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น ไม่มีในประเทศอื่นๆ ทั้งที่เป็นเถรวาทและมหายาน จะมีก็อีกประเทศหนึ่งที่ได้รับคตินี้จากประเทศไทยคือประเทศลาว แต่ในประเทศลาวมีได้ถือเป็นประเพณีที่แน่นแฟ้นอย่างไทยเรา จึงกล่าวได้ว่าประเพณีการบวช ๓ เดือนนี้ เป็นประเพณีหรือวัฒนธรรมของไทยโดยตรงแต่ประเทศเดียว ประเพณีการบวช ๓ เดือนนี้ มีผลให้เปลี่ยนการปฏิบัติในหลักของการบวชตามพุทธศาสนา เพราะหลักปฏิบัติในการบวชของพระพุทธานั้นไม่มีการบวชแล้วสักในสมัยพุทธกาลคนบวชกันน้อย และถึงจะมีการสักก็น้อย และผู้ที่บวชก็ได้แก่ผู้ที่เบื่อหน่ายในทางโลก เมื่อบวชแล้วก็บวชจนตลอดชีวิต เมื่อจะมีการสักขึ้นก็เป็นของแปลกประหลาด และถือกันไปในทางไม่เป็นมงคล จนถึงกับกบปิดซ่อนเร้น ส่วนในประเทศไทย การสักเป็นสิ่งที่ทำได้โดยเปิดเผย ไม่ถือว่าเป็นมงคล และเป็นประเทศเดียวที่ถือประเพณีการบวชแล้วสักจนกระทั่งในปัจจุบันนี้ อย่างไรก็ดี การบวชแล้วสักในสมัยพุทธกาลได้เคยมีตัวอย่างเหมือนกัน คือพระจิตตหัตถ์ได้บวชแล้วสักถึง ๗ ครั้งจึงบรรลุอรหัตต์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลักของพระพุทธานุชาตินั้นไม่ห้าม แต่เป็นประเพณีนิยมในสมัยนั้น และประเทศที่ถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาของชาติได้ถือปฏิบัติกันต่อมา ยกเว้นประเทศไทยเท่านั้น

๔. อาตมภาพขอย้อนกลับมาเรื่องการจัดใจบวชของอาตมาว่า เมื่อครบเกษียณราชการแล้วจะบวช แต่โดยที่อาตมภาพได้ลาออกจากราชการ เห็นว่ามีเวลาว่าง เป็นโอกาสที่จะบวชตามความตั้งใจเดิม จึงได้เตรียมตัวท่งหัวข้อต่างๆในการที่จะบวช เมื่อถึงวันบวชก็ได้โกนผม โกนคิ้ว อาบน้ำ แล้วเปลี่ยนเสื้อผ้าเป็นนุ่งขาวท่มขาว ความรู้สึกที่จะพ้นจากชีวิตในทางโลกไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างใหม่ เป็นการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกไม่น้อย เพราะเป็นประสบการณ์ครั้งแรกที่จะต้องปฏิบัติในชีวิตใหม่ ซึ่งไม่ทราบว่าจะทำได้ราบรื่นเพียงไร การที่ออกจากฆราวาสไปนั้น ต่อมาอาตมภาพจึงได้ทราบว่า คือหมายถึงการบวชหรือบรรพชา ซึ่งแปลว่าออกไป คือหมายถึงออกจากบ้านเรือน หรือออกจากชีวิตของฆราวาส ซึ่งหมายถึงการออกจากครอบครัว ออกจากทรัพย์สินสมบัติ และออกจากกามารมณ์ซึ่งตรงกับคำบาลีว่า เนกขัมมะ ซึ่งแปลว่าออกบวช อีกคำหนึ่ง ฉะนั้นคำว่าบรรพชาก็คือเนกขัมมะนั่นเอง

๕. การบวชในพระพุทธศาสนานั้นได้วิวัฒนาการมาหลายแบบ ในสมันตปาสาทิกาว่าด้วยเรื่องบวช ท่านกล่าวไว้ว่ามี ๘ อย่าง เริ่มด้วยพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้บวชด้วยพระองค์เอง ที่เรียกว่า เอหิภิกขุ อุปสัมปทา แปลว่า ท่านจงเป็นภิกษุเถิด พระองค์ได้ทรงบวชด้วยพระองค์ในแบบต่างๆรวมทั้งสิ้น ๖ แบบ เป็นเฉพาะบุคคล เฉพาะกรณี แต่จะยกเว้นเสียไม่กล่าวในที่นี้ จะกล่าวอีก ๒ แบบ เริ่มแต่เมื่อพระองค์ทรงส่งสาวกออกไปเผยแผร์ศาสนา ก็ทรงอนุญาตให้สาวกที่ไปประกาศศาสนาอุปสมบทได้ โดยให้ผู้ที่ประสงค์จะบวชปลงผมโกนหนวดกล่าวคำปฏิญาณยอมรับเอาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ (เป็นที่พึ่ง) นุ่งห่มผ้า요มน้ำผาดอย่างพระเถระทุกวันนี้ เพียงเท่านี้ก็ยอมรับเป็นพระภิกษุได้วิธีโปรดให้สาวกรับเช่นนี้ เรียกว่า ติสระระณะคะมะนุปะสัมปะทา ต่อมาโปรดให้เลิกวิธีนี้สำหรับบวชพระ โปรด

ให้ใช้วิธีนี้สำหรับบวชนเณร ซึ่งยังคงใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ เมื่อโปรดให้เลิกวิธีนี้สำหรับบวชพระแล้ว จึงทรงวางระเบียบวิธีบวชพระเสียใหม่ ให้เป็นอำนาจของพระสงฆ์ คือเมื่อมีผู้สมัครจะบวช ให้มีผู้รับรองเป็นผู้พาเข้าที่ประชุมสงฆ์ บุคคลผู้รับรองนั้นคือพระอุปัชฌายะ แล้วมอบให้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นผู้ประกาศให้สงฆ์ทราบ ผู้ประกาศนี้เราเรียกว่าคู่สวด เมื่อคู่สวดประกาศเป็นญัตติเข้าปริกษาในสงฆ์ไม่มีผู้ใดคัดค้านหมายความว่ายอมรับท่านผู้นั้นเป็นพระวิธีบวชอย่างนี้เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมอุปสมบท และมีกำหนดว่า ในญัตติคราวหนึ่งๆห้ามไม่ให้นำเสนอพร้อมกันเกินกว่า ๓ คน เมื่อทรงวางวิธีบวชพระให้เป็นอำนาจของสงฆ์แล้ว พระองค์ก็ได้ทรงรับบวชตามลำพังพระองค์อีกเลย เมื่อมีใครมาสมัครที่พระองค์ ก็โปรดให้ไปหาพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็ปฏิบัติกันมาจนทุกวันนี้

มีข้อสังเกตที่ควรจะทราบในตอนนี ดังนี้

ก. คำว่า “สงฆ์” หมายความว่าไปหมายถึงพระภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป แต่ในการอุปสมบทสงฆ์ที่อยู่ห่างไกลจากความเจริญซึ่งบาลีเรียกว่าปัจฉินตชนบทกำหนดสงฆ์ไว้ว่า อย่างต่ำ ๕ รูปจึงจะมีอำนาจบวชได้ ส่วนในท้องถื่นที่เจริญแล้ว ที่ท่านเรียกในบาลีว่า มัชฌิมะชนบท กำหนดสงฆ์ไว้ว่าตั้งแต่ ๑๐ รูปขึ้นไปจึงจะมีอำนาจบวชได้ แต่ในประเทศไทย นิยมกันใช้พระสงฆ์นั่งอันดับ ๒๕ รูป อุปัชฌายะ ๑ รูป และคู่สวด ๒ รูป รวมเป็น ๒๘ รูป (เพราะพระมีมาก)

ข. จะสังเกตเห็นบทยัญญัติที่ก่อนบวช จะต้องปลงผมและโกนหนวดเท่านั้น มิได้บัญญัติคลุมให้ถึงโกนคิ้วด้วย การโกนคิ้วของการอุปสมบทในประเทศไทยจึงเป็นเรื่องที่บัญญัติขึ้นเป็นพิเศษเฉพาะการบวชในประเทศไทย ส่วนในประเทศที่ถือพุทธศาสนาอื่นๆ คงถือตามบทยัญญัติเดิม พระภิกษุในประเทศอื่นๆ เช่นพม่าและลังกา ฯลฯ จึงมิได้โกนคิ้ว

เช่นพระภิกษุในประเทศไทย พิธีการอุปสมบทมีอย่างไร ท่านทั้งหลายคงเห็นและผ่าน
มามากแล้ว ก่อนจะผ่านไปถึงความรู้อีกระหว่างบวช อาตมภาพอยากจะขอพูดเรื่องนาค
สักเล็กน้อย เพราะเป็นเรื่องที่น่าสนใจอยู่บ้าง ภาวะออกจากการเป็นฆราวาสมาเป็นภาวะ
ที่เรียกว่านาคนี้ มิใช่เริ่มจากแต่การโกนผม โกนคิ้ว นุ่งขาวห่มขาวในเวลาจะบวชเท่านั้น
เจ้าคุณธรรมโกษาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดชลบุรี ได้มีความเห็นในหนังสือ “เมื่อเราบวช”
ว่า ควรจะเป็นชื่อของคนตั้งแต่แรกฝากตัวบวชกับเจ้าอาวาสหรืออุปัชฌายะ เพราะคำว่า
“นาค” แปลว่า คนไม่มาสู่ความชั่ว หรือคนไม่ไปหาความชั่วอีก ซึ่งหมายความว่า
คนจะไม่ทำความชั่วต่อไป ทำไมเราจึงเรียกคนจะบวชว่า “นาค” นั้น ในคัมภีร์มหาวรรค
แห่งพระวินัยปิฎก ท่านเล่าว่า พญานาคตนหนึ่งมีความเลื่อมใสศรัทธาอยากบวช ได้ขึ้นมา
แปลงตัวเป็นมนุษย์ แล้วไปขอบวชในสำนักสงฆ์ พระสงฆ์ไม่ทราบว่าเป็นนาคก็ให้บวช
เมื่อบวชเป็นพระแล้วก็พักอยู่ในวิหารกับเพื่อนพระด้วยกัน ปกติพระตื่นนอนใกล้รุ่ง ออกไป
เดินจงกรมบ้าง ท่องสวดมนต์บ้าง ภายนอกวิหาร บังเอิญนาคที่แปลงกายมาง่วนนอน เห็น
พระออกไปกันหมดแล้วก็เข้านอนแล้วหลับไป พอหลับไปแล้ว ร่างกายของพระองค์นั้นก็
กลับกลายเป็นร่างพญานาคดังเดิม พอพระเพื่อนที่ออกไปเดินจงกรมกลับมาพบเข้าก็ร้อง
เอะอะขึ้น พญานาคที่แปลงมาบวชก็ตกใจตื่น แล้วกลับกลายร่างมาเป็นพระตามเดิม พระก็
แปลกใจจึงถามพระองค์นั้นว่าเป็นอะไรแน่ ธรรมดาพระไม่พูดโกหกจึงตอบไปตามความจริง
พวกพระจึงสงสัยว่า นาคบวชเป็นพระได้หรือ แล้วจึงพากันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์จึง
ตรัสแก่พระเหล่านั้นว่า “นาคเป็นอະภัพพะสัตว์ จะบวชเป็นพระไม่สมควร ด้วยว่าสมณ-
ธรรมอันอุดมด้วยคุณเบื้องสูงจะเกิดแก่สัตว์ไม่ได้ ถึงจะมีความเลื่อมใสพยายามบำเพ็ญ
สมณเพียงไรก็ตาม จะบรรลุมรรคผลไม่ได้เลย ดังนั้นจึงไม่ควรบวช” พวกพระจึงทูลถาม
ต่อไปอีกว่า “หากจะมีนาคจำแลงตัวมาบวช จะรู้ได้อย่างไร?” พระองค์ตรัสบอกว่า “ธรรมดา

ว่านาคแม้จะแปลงร่างเป็นมนุษย์ แต่มีเหตุสองประการที่จะให้รู้ว่าแปลงมา ประการที่ ๑ คราวนอนหลับก็ต้องเปลี่ยนเป็นนาค ประการที่ ๒ คราวร่วมสังฆवास ต้องกลายเป็นนาคทันที” คัมภีร์มหาวรรคมีเพียงเท่านั้น แต่ในหนังสือลัทธิธรรมนิยมต่างๆ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ได้บรรยายต่อไปอีกว่า พญานาคมีความอาลัยมาก จึงกราบทูลว่า ถึงแม้จะไม่ได้บวชอยู่ต่อไป แต่ขอฝากชื่อไว้ ถ้าต่อไปผู้ใดจะบวช ขอให้ท่านเรียกชื่อนำนาคก่อนเสมอไป พระพุทธเจ้าทรงรับตามคำของพญานาค แล้วนาคก็กลับไปยังพิภพของตน ตั้งแต่นั้นมาพระพุทธเจ้าจึงได้ตั้งธรรมเนียมไว้ว่า ถ้าผู้ใดจะบวชให้ชื่อนำนาคเสียก่อนจึงบวช และเป็นธรรมเนียมเรียกผู้ที่จะบวชว่านาคสืบมาจนทุกวันนี้ และการจะบวชเป็นพระภิกษุจึงยอมบวชให้เฉพาะมนุษย์เท่านั้น ในเวลาบวชพระคู่สวดจึงถามผู้ที่จะบวชว่า มนุสโสสิ ซึ่งแปลว่า ท่านเป็นมนุษย์หรือ และผู้จะบวชจะต้องตอบว่า อามะกันเต แปลว่า ขอรับกระผม คือเป็นมนุษย์ เป็นคน ทั้งต้องเป็นชายด้วย คำว่า“นาค”ตามศัพท์ ซึ่งมีความหมายว่าตนจะไม่ทำความชั่วต่อไป จึงตรงกับเรื่องในคัมภีร์มหาวรรคแห่งพระวินัยปิฎก คือหมายถึงคนที่ศรัทธาจะบวชในพระพุทธศาสนานั้นเอง

๖. เมื่อได้บวชเป็นพระภิกษุแล้ว ธรรมแรกที่จะต้องเริ่มพิจารณาก็คือ ทศธรรม สำหรับบรรพชิต ซึ่งมีในนวโกวาท ที่เตือนให้ภิกษุพิจารณาเนื่องๆ คือ

๑) บัดนี้เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้ว อาการกิริยาใดๆของสมณะ เราต้องทำ อาการกิริยานั้นๆ

๒) การเลี้ยงชีพในระหว่างบวชต้องอาศัยผู้อื่น คืออุบาสกอุบาสิกา เราควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย

๓) อาการกายวาจาอย่างอื่นที่เราต้องทำให้ดีขึ้นไปกว่านี้ ยังมีอีก ไม่ใช่เพียงเท่านี้

- ๔) ตัวของเราเองดีเทียบตัวของเราเองโดยศีล (ความประพฤติ) ได้หรือไม่
- ๕) ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วดีเทียบเราโดยศีล (ความประพฤติ) ได้หรือไม่
- ๖) เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบทั้งนั้น
- ๗) เรามีกรรมเป็นของตัว เราทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว
- ๘) วันคืนล่วงไป บัดนี้เราทำอะไรอยู่
- ๙) เรายินดีในสิ่งที่สังัดหรือไม่
- ๑๐) คุณวิเศษของเรามีอยู่หรือไม่ ที่จะให้เราเป็นผู้ไม่เก้อเขินในเวลาเพื่อน

บรรพชิตถามในกาลภายหลัง

และการที่จะทราบว่าเป็นประโยชน์ของการบวชเป็นสงฆ์มีอย่างไรนั้น เราก็ควรจะทราบ ว่าหน้าที่ของพระสงฆ์มีอย่างไร? พระสงฆ์มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

หน้าที่ประการที่ ๑ ของพระสงฆ์ คือ ศึกษาเล่าเรียนพระธรรม ในที่นี้ได้แก่พระไตรปิฎกซึ่งแยกออกเป็นส่วนสำคัญ ๓ ส่วน

ก. **พระวินยปิฎก** ได้แก่ระเบียบและกฎข้อบังคับต่างๆ สำหรับควบคุมกายวาจาของบุคคลแต่ละคน และตลอดถึงหมู่คณะด้วย

ข. **พระสุตตันตปิฎก** ได้แก่พระธรรมที่สอนให้เราเข้าใจโดยทั่วไป ถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นแล้วให้ทราบเป็นเรื่องราวไป

ค. **พระอภิธรรมปิฎก** ได้แก่พระธรรมที่เกี่ยวกับสภาวะที่แท้จริงของมนุษย์และสิ่งต่างๆ กล่าวโดยย่อก็คือ การศึกษาถึงสภาวะของจิต, เจตสิก, รูป และนิพพาน

การศึกษาอบรมนี้ ในพระไตรปิฎกนี้ต้องใช้เวลาช้านาน สำหรับพระภิกษุที่บวช ๓ เดือน หรือพระนวกะนั้น ได้มีหนังสือนวโกวาท รวบรวมพระธรรมจากพระสุตตันตปิฎก

พระวินัยปิฎก และพระอภิธรรมปิฎกชั้นต้น มาให้ศึกษาตามความจำเป็นในชั้นต้น เท่าที่พอเหมาะแก่เวลาที่จะศึกษาใน ๓ เดือน

หน้าที่ประการที่ ๒ ของพระสงฆ์ คือการปฏิบัติธรรม คือการที่จะปฏิบัติตามธรรมที่กล่าวในประเภทที่ ๑ ให้ได้ทั้งกาย วาจา และใจโดยสมบูรณ์ ซึ่งได้แก่ศีล สมาธิ และปัญญา

ศีลเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะบำเพ็ญรักษาเป็นเบื้องต้น ศีลแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

๑. ปาฏิโมกข์สังวรศีล หรือที่เราเรียกกันทั่วไปว่าศีล ๒๒๗ พระสงฆ์จะต้องสำรวมในพระปาฏิโมกข์ คือ เว้นจากข้อห้ามที่พระพุทธเจ้าห้าม และทำตามข้อที่พระองค์ทรงอนุญาต

อาตมภาพจะไดยกขึ้นพูด ณ ที่นี้ในบางเรื่อง คือ

การนุ่งห่ม ว่า ๑. ฟังนุ่งให้เรียบร้อย และ ๒. ฟังห่มให้เรียบร้อย (ตามหลักเสขियะวัตร) แม้จะอยู่ในวัดหรือในถ้ำ ยิ่งเข้าบ้านต้องรักษาการนุ่งห่มให้เรียบร้อย โดยเฉพาะในเวลาฉัน ถือเป็นแบบเคร่งครัดว่าต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อยเหมือนขณะไหว้พระ ถ้าปกติไม่ใช้สังฆาฏิ หากฉันตามพิธีกรรมก็ต้องใช้สังฆาฏิด้วย ระเบียบนี้โลกที่เจริญถือเป็นมารยาท ทุกคนจะต้องสวมเสื้อผ้าให้เรียบร้อยในเวลารับประทานอาหาร จึงจะถือว่าเป็นมารยาทที่ดี ยิ่งชาติที่เจริญในตะวันตกด้วยแล้ว นอกจากแต่งตัวให้เรียบร้อย ก็ยังพิถีพิถันในเรื่องสีนุ่งห่มให้สุภาพด้วย ยิ่งคนอังกฤษซึ่งถือว่าเป็นคนเคร่งในประเพณีแล้ว แม้จะอยู่ป่าก็ยังรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกายในระหว่างรับประทานอาหาร การนุ่งห่มของพระนั้มิใช่ต้องการแต่เพียงเรียบร้อยเท่านั้น แต่ต้องการมิใช่เพื่อให้สวยงามและฟุ่มเฟือยด้วย

การฉันท พระต้องมีการฉันทให้เรียบร้อย จะพูดเกี่ยวกับการฉันท ก็ได้วางไว้ตั้ง ๓ ข้อเศษ จะขอยกตัวอย่างเป็นบางข้อ ณ ที่นี้ เช่น ไม่ลงมือฉันทก่อนที่ยังเตรียมเครื่องฉันทยังไม่พร้อม ไม่ลุกจากที่นั่งขณะที่กำลังฉันทอยู่, ไม่อ้าปากกรออาหารก่อนเมื่ออาหารยังไม่ถึงปาก, หุบปากเวลาเคี้ยวอาหาร จะอ้าเฉพาะเวลานำอาหารเข้าเท่านั้น, เวลาฉันทก็ไม่พูดมาก และจะพูดเฉพาะจำเป็นต้องพูด ระเบียบการฉันทที่ยกมากล่าวนี้ สังคมที่ศิวิไลซ์ถือเป็นมารยาทที่ดีงาม จะเป็นในราชสำนักหรือในวงทูตานุทูตก็ตาม

การพูดจา การพูดที่ดีเป็นเรื่องสำคัญที่สุด จึงได้มีคำพูดกันว่า ปากเป็นเอก, เลขเป็นโท, หนังสือเป็นตรี ในหลักธรรมได้ถือว่า การเว้นพูดเท็จ, เว้นการพูดส่อเสียด, เว้นการพูดหยาบ และเว้นการพูดเพ้อเจ้อ เป็นวจีธรรมที่เป็นกุศลกรรม ยิ่งกว่านั้น พระพุทธองค์ยังได้วางหลักเกี่ยวกับการพูดไว้อย่างน่าสนใจยิ่ง ซึ่งอาตมภาพขอนำมากล่าว ณ ที่นี้ ดังความต่อไปนี้

มีชาวกล่าวกันทั่วไปว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำรัสเอาใจคนทั้งหลาย เพื่อให้ชนทั้งหลายจักพึงพอใจหลงใหลในพระองค์ หัวหน้านัลลธิผู้หนึ่งจึงส่งศิษย์เอกผู้มีความรู้ดีชื่ออภัยราชกุมาร ไปทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ทรงดำรัสเช่นนั้นจริงหรือไม่?

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ราชกุมาร

๑. วาจาใดไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ เราไม่กล่าว

๒. วาจาใดจริง แต่ไม่เป็นประโยชน์ เราไม่กล่าว

๓. วาจาใดจริง ประกอบด้วยประโยชน์ แม้ไม่เป็นที่รัก ที่พึงใจ เราเลือกกาละให้เหมาะ แล้วกล่าววาจานั้น

๔. วาจาใดไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ แม้จะเป็นที่รัก ที่พึงใจของผู้อื่น เราไม่กล่าว

๕. วาจาใดจริง แต่ไม่เป็นประโยชน์ เป็นที่รัก เป็นที่พึงใจของผู้อื่น เราไม่กล่าว

๖. วาจาใด เป็นประโยชน์ เป็นที่รัก เป็นที่พึงพอใจของผู้อื่น เรารู้จักกาละ

กล่าววาจานั้น

อภัยราชกุมารชาบซึ่งในพระตำรัส ขอถึงซึ่งพระรัตนตรัยด้วย

๒. อินทรีย์สังวรศีล นอกจากจะต้องปฏิบัติตามศีล ๒๒๗ แล้ว พระสงฆ์จะต้องสำรวมในอินทรีย์ทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ไม่ให้ยินดียินร้ายในเวลาเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องด้วยกาย และรู้ธรรมารมณ์ กาย ใจ คือคิดนึกถึงอารมณ์ต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดการยินดียินร้ายขึ้น การสำรวมในอินทรีย์ทั้ง ๖ อย่างนี้ ย่อมเป็นการฝืนต่อความเคยชินที่ปฏิบัติในเมื่อเป็นฆราวาส เช่นเราเคยหยอกล้อเล่นกับลูกหลาน เมื่อบวชแล้ว ลูกหลานมาหา เราก็ต้องระงับการแสดงความรักและความเอ็นดูลูกหลานนั้นอย่าให้เกินควรไป หรือเมื่อครอบครัวของญาติหรือคนที่สนิทสนมกับเราประสบเคราะห์กรรมขึ้น จะแสดงความเสียใจอะไรจนเกินไปอย่างฆราวาสก็ไม่เหมาะ หรือคนที่เราเกลียด เมื่อเขาประสบเคราะห์กรรมก็ต้องไม่มีใจซ้ำเติม หรือแสดงกิริยาซ้ำเติมเขา ซึ่งนอกจากจะเป็นเครื่องที่แสดงถึงความมัวเมาลุ่มหลงอันเกิดจากกิเลสแล้ว ยังจะทำให้เห็นว่าแม้ว่าได้กำลังบวชอยู่ก็ยังมีได้เริ่มปฏิบัติเพื่อไปสู่การพ้นทุกข์ในทางธรรม ตามความมุ่งหมายของการที่สมัครมาบวชด้วย

๓. อาชีวปาริสุทธิศีล คือการเลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ ไม่หลอกลวงเลี้ยงชีวิต การเลี้ยงชีวิตของพระภิกษุ ก็คือการฝากท้องไว้กับอุบาสกอุบาสิกา จะประกอบอาชีพอย่างฆราวาสมิได้ แม้แต่จะขอโดยมิได้เป็นเครื่องญาติ หรือเขามิได้ปวารณาไว้ก็ไม่ได้ เป็นอาบัติ

๔. ปัจจัยปัจจเวกขณะศีล คือให้พิจารณาเสียก่อนจึงบริโภคนปัจจัย ๔ คือจีวร
บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช และต้องไม่บริโภคด้วยตัณหา คือไม่ให้บริโภคตามความ
อยาก แต่ให้บริโภคเท่าที่จำเป็นในการดำรงชีวิตเท่านั้น

การปฏิบัติตามศีลที่ได้กล่าวข้างต้นนี้ ก็เพื่อจะปราบกิเลสที่โลกทิเตียน คือ ความโลภ
ความโกรธ และความหลง ซึ่งเกิดจากทางกายและวาจา ซึ่งจัดเป็นกิเลสอย่างหยาบ

ส่วนสมาธิที่จะปฏิบัติในขั้นต่อไปจากศีลนั้น ก็เพื่อปราบกิเลสที่เกิดจากทางใจ ซึ่งมี
๓ ประเภท คือ ขณิกสมาธิ ๑ อุปปจารสมาธิ ๑ อัปปนาสมาธิ ๑ **ขณิกสมาธิ**นั้นได้แก่
สมาธิที่อ่อน คือจิตสงบได้เป็นขณะๆ เช่นเรานั่งฟังเทศน์หรือทำกิจการอันใดอยู่ จิตก็สงบ
อยู่กับงานนั้นๆ ชื่อว่าขณิกสมาธิ ส่วน**อุปปจารสมาธิ**นั้นได้แก่จิตสงบมากขึ้น ใกล้ต่ออัปปนา
คือใกล้ต่อองค์ฌาน ยังไม่ถึงฌาน แต่สงบได้นานๆเหมือนกัน ส่วน**อัปปนาสมาธิ**นั้น ได้แก่
ความที่จิตแน่วแน่นมั่นคง แนบแน่นอยู่กับอารมณ์อย่างต่ำ จิตประกอบไปด้วยองค์ ๕ คือ
วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา อัปปนาสมาธินี้มีอำนาจกำจัดกิเลสอย่างกลาง คือนิรวรณ ๕
ได้แก่กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุกจะ และวิจิกิจฉา ถ้าอัปปนาสมาธิหรือ
สมาธิขั้นปฐมฌาน เกิดขึ้นแล้ว กิเลสเหล่านี้ก็สงบไป

สมาธินี้จะบำเพ็ญได้ผลจริงจึงถึงขั้นอัปปนาสมาธิ จะต้องบำเพ็ญศีลดังกล่าวมา ให้
บริบูรณ์ ดังพระบาลีในอวาทปาฏิโมกข์ว่า ศีลปริภาวิโต สมาธิ มหัพฺพลโหติ มหานิสังโส
แปลว่า สมาธิอันศีลอบรมแล้ว ย่อมมีผล มีอานิสงส์ใหญ่ สมาธินี้จะป็นรากฐานที่จะให้เกิด
วิปัสสนาปัญญา

ส่วนปัญญานั้นมีลักษณะละเอียดมาก ยากที่จะนำมาแสดงให้เห็นได้ ในทางปฏิบัติ ท่านหมายถึงวิปัสสนาปัญญาเป็นเครื่องทำลายกิเลสอย่างละเอียด ซึ่งจะไม่ขอกว่าในที่นี่ ปัญญานี้แหละจะต้องอาศัยสมาธิเป็นรากฐาน หากจิตใจขาดสมาธิแล้ว ก็ยากที่จะทำ วิปัสสนาปัญญาให้เกิดมีได้

หน้าที่ประการที่ ๓ ของพระสงฆ์ นอกจากจะต้องศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรม ตามข้อ ๑ และ ๒ แล้ว ยังมีหน้าที่จะต้องช่วยเผยแผ่ธรรมเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่น และเพื่อความ มั่นคงถาวรของพระพุทธศาสนาด้วย จึงจะได้ชื่อว่าเป็นทายาทของพระพุทธ ศาสนา เรื่องทายาทของพระพุทธศาสนาและความสำคัญในการบวชนี้ มีตัวอย่างที่สนับสนุน ทางบาลี คือ

๑) ในสมัยพุทธกาล พระเจ้าศรีธรรมโศกราช ครองราชสมบัติในนครปาตลีบุตร ได้ทรงถามพระโมคคัลลีสบุตรว่า การที่พระองค์ทรงบำเพ็ญกุศลสร้างวัด สร้างเจดีย์ บำรุงพระ สงฆ์มากมายอย่างนี้ ถือว่าพระองค์เป็นทายาทของศาสนาได้หรือยัง พระโมคคัลลีสบุตรตอบ ว่ายังเป็นมิได้ จะเป็นได้ก็ต่อเมื่อบวชบุตรหรือหลานเป็นสงฆ์เสียก่อน พระเจ้าศรีธรรม โศกราชจึงกลับไปปรารภเรื่องนี้กับเจ้าชายมหินทกุมารกับเจ้าหญิงสังฆมิตตา พระราช โอรสและพระราชธิดา ทั้งพระราชโอรสและพระราชธิดาก็ทรงศรัทธาออกผนวช เป็นพระ ภิกษุและพระภิกษุณีในพระพุทธศาสนา และทั้งสองพระองค์ได้ทรงศึกษาพระธรรมวินัย และปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัดจนบรรลุอรหัตตผล ในรัชสมัยของพระเจ้าศรีธรรม โศกราช พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก เพราะมีพระราชโอรสและพระราชธิดาเป็น กำลังส่งเสริมพระศาสนา โดยเป็นสงฆ์ทั้งสองฝ่าย จึงได้ถือว่าการบวชเป็นทายาทของ พระพุทธศาสนา และถือว่ามีอานิสงส์กว่าการทำบุญอื่นๆ แต่อานิสงส์ของการบวชนี้

ยอมแตกต่างกัน สุดแต่ว่าจะบวชใคร ถ้าบวชตัวเองได้อานิสงส์มากที่สุด และรองลงไปก็
ภริยาให้สามีบวช รองลงไปก็คือการที่พ่อแม่จัดให้ลูกบวช และรองลงไปก็คือการบวชคนอื่น

๒) ในชาดกขุททกนิกาย ได้กล่าวไว้ว่า “แม้บวชเป็นคนไม่มีเหย้าเรือน มีแต่
ภาชนะแห่งคนขอทาน คืออยู่ที่ไม่ทำให้ใครๆในโลกให้เดือดร้อน การบรรพชานั้นยังประเสริฐ
กว่าความเป็นจักรพรรดิ”

เท่าที่กล่าวมาแล้วว่า เมื่อบวชแล้วจะต้องปฏิบัติอย่างไรนั้น เราอาจสรุปได้ว่า บวช
แล้วต้องเรียน ต้องปฏิบัติ การปฏิบัติก็มีหลายอย่าง ทั้งข้อห้ามข้อปฏิบัติในธรรม ตลอดจน
ประเพณีและระเบียบแบบแผนอันดีงามซึ่งมีมากกว่าฆราวาสมากมาย เมื่อต้องอยู่ในระเบียบ
วินัยมากก็ต้องอึดอัดมาก เพราะต้องเปลี่ยนจากความเคยชินจากที่เป็นฆราวาสทั้งกาย วาจา
และใจ ในครั้งพุทธกาลก็มีตัวอย่างเกี่ยวกับความอึดอัดของพระภิกษุรูปหนึ่ง เป็นบุตร
เศรษฐีมาบวชเพื่อจะหนีทุกข์และความเบื่อหน่ายทางโลก แต่เมื่อมาบวชเข้าแล้ว อุปัชฌาย์
อาจารย์ได้สอนให้ปฏิบัติในธรรมวินัย พระภิกษุรูปนั้นรู้สึกอึดอัดว่าข้อบังคับและวินัยทาง
สงฆ์มีมากจนเกินไป เห็นว่าเป็นฆราวาสมีเสรีภาพมากกว่า การมาบวชเพื่อให้พ้นทุกข์ก็
กลับมาเพิ่มทุกข์ขึ้นอีก จึงมาร้องทุกข์และขอลาสิกขาต่อพระพุทธเจ้า พระองค์จึงตรัสว่าไม่ต้อง
รักษาศีลอะไรมากมายหรอก แต่ขอให้รักษาศีลแต่อย่างเดียวจะได้ไหม? พระภิกษุรูปนั้น
ก็รับคำ พระองค์จึงขอให้ภิกษุรูปนั้นรักษาใจของตนอย่างเดียวเท่านั้นให้ได้ พระองค์จึง
ให้พระโอวาท พระภิกษุรูปนั้นได้ปฏิบัติตาม และที่สุดก็ได้บรรลุโสดาปัตติผล

ทุกคนต้องยอมรับการเข้าอยู่ในระเบียบวินัยใหม่ๆต้องเกิดความอึดอัด แต่ถ้า
ปฏิบัติจนเคยชินก็จะลดความอึดอัดลงไปและถ้ายิ่งศรัทธาในการปฏิบัติด้วยแล้วความอึดอัด
ก็จะมี ภาวะในการเป็นสงฆ์ยอมแตกต่างกับฆราวาส และต้องเป็นภาวะที่สมควรจะได้

รับการเคารพสักการะ เพราะฐานะของพระสงฆ์ได้รับการนับถือเป็นแก้วดวงหนึ่งของแก้ว ๓ ประการ (พระรัตนตรัย) ได้รับการสรรเสริญจากการสวดมนต์จากบรรพชิตและฆราวาสทั้ง เข้าเย็นว่า “พระสงฆ์ผู้เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ประพตติดีแล้ว (สุปฏิปันโน) เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว (อุชุปฏิปันโน) เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อจะรู้ของจริง (ญายะปฏิปันโน) และเป็นผู้ปฏิบัติหน้าไหว้ น่ากราบ คือเป็นผู้ประพตติชอบยิ่ง (สามจีปฏิปันโน) ซึ่งเป็นคุณธรรม ของพระสงฆ์ที่ควรได้รับการเคารพสักการะ การปฏิบัติให้ครบตามหน้าที่ของสงฆ์จริง ๆ นั้น เป็นเรื่องยาก จึงได้มีการแบ่งสงฆ์ออกเป็น ๒ ประเภท คือ พระสงฆ์ที่ปฏิบัติได้บรรลุคุณ เบื้องบนตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป เรียกอริยสงฆ์ แต่ถ้ายังไม่ได้บรรลุคุณเบื้องบน คือตั้งแต่ โสดาบันขึ้นไป เรียกว่าสมมุติสงฆ์

สรุป ในระหว่างบวช เราได้ความรู้ในการดำเนินชีวิตจากธรรมทุกแง่ทุกมุม ตาม ที่ได้บรรยายเป็นสังเขปแล้ว นอกจากได้ความรู้เพิ่มแล้ว เรายังได้รับการฝึกอบรมทั้งด้าน กาย วาจา และใจ ไปในทางดีงาม รู้ความจริงในการดำเนินชีวิตที่ว่า การเป็นอยู่ของเรานี้ ไม่มีอะไรเป็นของเรา เพราะทุกอย่าง เป็นของไม่แน่นอน เป็นทุกข์ และไม่ใช้ของเรา ผลก็คือจะ ทำให้เรามีสติไม่ประมาทในการจะดำเนินชีวิต ไม่ยึดถืออะไรจนเกินไป ดังพระพุทธานุญาตที่ว่า “ภาราธานัง ทุกขัง โลเก” หมายความว่า การยึดถือ เป็นทุกข์ในโลก ซึ่งเป็นหลักในการเป็น หัวหน้าคนอย่างหนึ่ง ที่จะต้องไม่คิดอะไรจนเกินไป เพราะการคิดอะไรจนเกินไป เป็นการ แสดงจุดอ่อนให้เห็น เป็นการก่อให้เกิดความอยุติธรรม ซึ่งเป็นคุณลักษณะหนึ่งที่ต้องการใน ทางโลกอย่างยิ่ง

อนึ่ง โดยที่การบวชเป็นประโยชน์แก่ผู้บวชอย่างมาก เมื่อสึกไปแล้ว ได้มีคนทั่วไป ให้ เกียรติเรียกว่า “บัณฑิต” ต่อมาเรียกสั้นเข้าเป็น “ทิต” และคนที่สึกต่อๆ มา คงจะไม่ได้ศึกษา

เล่าเรียน และคงแสดงอะไรที่ไม่เหมาะสมความหมายของทิต จึงเป็นคำที่เป็นไปในทาง
ขบขัน

ก่อนจะจบ เรามาทวนกลับพิจารณาว่า ประเพณีการบวชแล้วสึกหรือบวช ๓ เดือนที่
ประเทศไทยนำมาใช้เป็นประเพณี เดียวนี้มีประโยชน์เพียงใด อาตมภาพมีความเห็นดังนี้

๑. คนไทยชอบบวชเหมาะสมควรกับหลักของพระพุทธศาสนาที่ไม่ต้องการบังคับ
เพราะฉะนั้นการจะสึกหรือจะอยู่ต่อไป ขึ้นอยู่กับความศรัทธาของผู้นั้น ผู้ใดสามารถบวชอยู่
ได้ไม่สึก ก็เป็นบุญบารมีของผู้นั้น หากผู้อยู่ไม่ได้ เราก็คงคิดว่ามีบุญเพียงแค่นั้นเอง ก็พอใจแล้ว
การให้อิสระแก่ใจนี้ตรงตามปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนที่ว่าทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพ
แห่งความคิด มโนธรรม และศาสนา

๒. การมีประเพณีให้ชายไทยอายุครบ ๒๐ ปีบวชนั้น เป็นวิธีการที่นำชายไทยให้
เข้ารับการฝึกอบรม มีนิสัยน้อมไปในทางประพฤติดีประพฤติชอบ และเจริญปัญญา สามารถ
ในการประกอบกิจการหาเลี้ยงชีพดียิ่งขึ้นต่อไป เพราะวัดในสมัยก่อนนั้นเป็นศูนย์ของศิลป-
วิทยาการต่างๆ จะเป็นนักรบก็ตาม ศิลปินก็ตาม หรือปราชญ์ก็ตาม ย่อมเกิดจากวัด เมื่อหลัง
จากบวชแล้วก็มีครอบครัว หัวหน้าครอบครัวของไทยส่วนใหญ่จึงได้รับการฝึกอบรมมาแล้ว
ในทางศาสนาก็มีศาสนาประจำใจอยู่ ซึ่งได้ผลในทางอาณาจักร ส่วนทางพุทธจักรก็ได้ผล
ในข้อที่หัวหน้าครอบครัวซึ่งบวชแล้วยึดถือธรรมเป็นหลัก เป็นการเผยแพร่ศาสนาไปในตัว
ส่วนผู้ที่พอใจจะอยู่ในสมณเพศต่อไปโดยตลอด ก็ยังมีคนอนุโมทนาสรรเสริญยกย่อง
ตรงข้าม หากถือเคร่งครัดว่าบวชแล้วสึกไม่ได้ จำนวนคนบวชจะน้อยลง ศาสนาก็ยังห่าง

จากขรรวาสมามากยิ่งขึ้น ยิ่งในสมัยปัจจุบันโลกเจริญในด้านวัตถุมาก ก็ยิ่งจะห่างจากศาสนา
มากยิ่งขึ้น จะด้วยเหตุนี้กระมังที่ทำให้พระพุทธศาสนาในประเทศที่ยืนและมั่นคง เป็น
ศูนย์กลางของพุทธศาสนาในโลกอยู่ในขณะนี้

โลกเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกวัน ศาสนาก็ควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง
ของโลกบ้าง อาตมภาพหมายถึงการเปลี่ยนแปลงในวิธีการ หรือประเพณี ที่จะให้ศาสนา
เหมาะกับกาลสมัย มิได้มุ่งหมายจะเปลี่ยนในหลักธรรม เพราะเรารู้กันอยู่แล้วว่าหลักธรรม
ทางพุทธนั้นเป็นหลักของความจริง จะเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไม่ได้ แต่วิธีการใช้หลักธรรมให้
เหมาะกับบุคคล สถานที่ และเวลานั้น เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำความเจริญและยั่งยืนให้
แก่พระพุทธศาสนา

มีบางท่านสงสัย ถามว่า ถ้าเราจะศึกษาธรรมแล้วไม่บวช จะได้ผลเท่ากันไหม?
ผลในความรู้คงจะเท่ากัน แต่ความรู้สึกที่เกิดจากตัวของผู้นั้นเองอาจจะต่างกัน เหมือน
กับเราเห็นรถยนต์โดยสารผ่านไปทุกวัน เราก็รู้อูรูปร่างของรถนั้นเป็นอย่างไร สีอะไร
คนโดยสารนั่งตรงไหน และเร็วอย่างไร คงจะสบายอย่างนั้นอย่างนี้ แต่เร็วมากแล้ว แต่
ถ้าท่านได้นั่งรถโดยสารคันนั้นด้วยตนเองแล้ว ท่านอาจจะรู้สึกว่ รถคันนั้นเวลาจะหยุด
เบรกเร็วเกินไป ทำให้คนโดยสารต้องเซกระแทกกัน และที่เราเห็นวิ่งเร็วมากแล้วนั้น เมื่อนั่ง
เข้าแล้วอาจจะไม่มีความรู้สึกอย่างนั้นก็ได้ อุทาหรณ์เรื่องนี้ฉันใด คนที่เรียนธรรมะแต่ยังไม่
ได้บวชก็เช่นเดียวกันกับคนเห็นรถยนต์ ส่วนคนที่บวชเรียนก็เหมือนกับคนนั่งบนรถยนต์
ฉันนั้น และถ้าสมมติว่าผลเท่ากัน การบวชก็เป็นทางหนึ่งที่จะชักจูงชายไทยให้เข้ามาสู่พระ
พุทธศาสนา โดยทั่วถึงกัน แม้ว่าบางคนจะไม่มีศรัทธาอยู่ในตอนต้น แต่เมื่อบวชแล้วได้ลิ้มรส

พระธรรม อาจจะทำให้เกิดศรัทธาในภายหลังได้ ซึ่งเป็นวิธีการเผยแพร่ศาสนาทางหนึ่ง
 อادمภาพได้รับกวนเวลาท่านทั้งหลายมานานแล้ว ขอให้กุศลบุญที่อادمภาพได้
มาบำเพ็ญสมณะกิจครั้งนี้ และความศรัทธาที่ท่านทั้งหลายสนใจในธรรม จงดลบันดาลให้
ท่านทั้งหลายประสบความสุขความสำเร็จตามที่ปรารถนาในสิ่งที่ดีที่ชอบทุกประการ และ
ขอขอบพระคุณคณะธรรมสภาจฉฉ ลานอโศก ที่ได้ให้อادمภาพได้มีโอกาสมาแสดงปาฐกถา
ณ ที่นี้ด้วย

* * *

ปาฐกถา

เรื่อง

“การปกครองคณะสงฆ์กับการปกครองบ้านเมือง”

แสดงโดย

บุญญสิริภิกขุ (ชำนานญ ยวบูรณ์)

ณ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พระอุโบสถวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์)

วันอังคารที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๓ เวลา ๑๔.๐๐ น.

ก่อนที่พระภิกษุบุญญสิริ ชำนานญ ยวบูรณ์ จะปาฐกถา

ท่านเจ้าคุณพระธรรมวรนายก องค์อธิการบดีมหาจุฬาลงกรณ

ได้กล่าวอารัมภกถาดังต่อไปนี้:-

ท่านทั้งหลาย

เมื่อสองสามวันมานี้ เจ้าคุณพระราชาธรรมาธิบดี รองเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ ได้ไปพบกับข้าพเจ้าที่กุฏิหอเย็น คณะ ๑ ประการกว่าวันนี้ได้อาราธนาพระภิกษุบุญญสิริ ชำนานญ ยวบูรณ์ มาแสดงปาฐกถาพิเศษในที่ประชุมภิกษุสามเณรและสาธุชนพุทธบริษัทเป็นจำนวนมาก ขอโอกาสให้ข้าพเจ้าได้มีส่วนร่วมในการประชุมฟังปาฐกถาพิเศษ ณ วันนี้อย่างนี้ เมื่อได้รับทราบเช่นนั้นก็มีความปีติยินดี ด้วยเหตุสองประการด้วยกัน

ในประการแรก เพราะรู้สึกว่าคุณพ่ามีพันธะเกี่ยวข้องกับมหาธาตุวิทยาลัยส่วนหนึ่ง และมีพันธะเกี่ยวข้องกับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอีกส่วนหนึ่ง และโดยเฉพาะในส่วนตัวของพระบุญญสิริ ชำนานญ ยวบูรณ์ ก็เป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกันในฐานะที่เป็นศิษย์ร่วม

อาจารย์ ร่วมสำนักเดียวกัน เพราะฉะนั้นจึงได้มีโอกาสมาร่วมประชุมในที่นี้กับบรรดาท่านทั้งหลาย ปาฐกถาในวันนี้ออกมาในข้อเรื่องว่า “การปกครองคณะสงฆ์กับการปกครองบ้านเมือง” และได้ประกาศว่าเป็นปาฐกถาพิเศษ

เมื่อพูดถึงคำว่า “พิเศษ” กับคำว่า “วิเศษ” ในสองคำนี้มีความหมายที่ทำให้เกิดความรู้สึกแตกต่างกันมากและน้อยทีเดียว ถ้าเราจะกล่าวว่าอะไรก็วิเศษ คนนั้นก็วิเศษ คนนี้ก็วิเศษอะไรทำนองนั้น รู้สึกว่าภาวะเช่นนี้จะเห็นเป็นได้ว่า เป็นภาวะที่เขามักกล่าวสามัญ ปกติธรรมดา แต่ถ้าเราจะกล่าวเพียงคำว่า “พิเศษ” ก็รู้สึกว่าเป็นสามัญหรือเป็นปกติธรรมดา แต่โดยแท้จริงแล้วในความหมายของคำคำนี้ จะเป็น “วิเศษ” ก็ตาม พอจะเป็น “พิเศษ” ก็ตาม นั้นมีความหมายที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกัน การแสดงปาฐกถาพิเศษในวันนี้ ลองได้ไปพิจารณาดูว่าจะเป็นความพิเศษดังที่ได้บอกกล่าวเล่าสืบให้ที่ประชุมนี้มาฟังหรือหาไม่ เมื่อได้พิจารณาแล้วก็รู้สึกกุศลทัศน์อันเป็นส่วนตัวของตัวเองว่า ปาฐกถาในวันนี้ก็ควรจะได้รับรองว่าเป็นปาฐกถาพิเศษ ความเป็นพิเศษของการแสดงปาฐกถาในวันนี้ นั้น เพราะมีความสำคัญสองประการ

ในประการแรก เป็นความสำคัญเกี่ยวกับปาฐกถาดังองค์ผู้แสดง ได้แก่พระปัญญาสิริขำนาญ ยุวบูรณ์ ในประการนี้เองเป็นพิเศษเนื่องด้วยกาลเวลาและสมัย เพราะว่าหลังจากการแสดงปาฐกถาครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้าย ในภาวะเพศแห่งความเป็นพระภิกษุสงฆ์ของพระปัญญาสิริ แล้วท่านก็จะได้ลาสิกขาไปสู่เพศแห่งความเป็นคฤหัสถ์ ในวันที่ ๒๔ เดือนนี้ ก็อาจจะเป็นพิเศษเหมือนกัน ความเป็นพิเศษในการแสดงปาฐกถาเรื่องนี้ ในชื่อเรื่องว่า “การปกครองคณะสงฆ์กับการปกครองบ้านเมือง” นั้น ก็ดูเป็นเรื่องพิเศษจริงๆ สำหรับความรู้หรือทัศนะต่างๆที่บรรดาผู้ซึ่งมาประชุมในที่นี้จะฟัง ได้รับทัศนะจากนวกะภิกษุรูป

หนึ่ง คือพระภิกษุปุณฺณสิริ ชำนาญ ยุวบูรณ์ ซึ่งจะเป็นองค์แสดงเอง

ข้าพเจ้าขอถือโอกาสขอเวลาในที่ประชุมนี้สักเล็กน้อย ที่จะกล่าวถึงเรื่องของการแสดงปาฐกถาพิเศษในวันนี้ก็ดี หรืออาจพาดพันไปถึงตัวพระปุณฺณสิริ ชำนาญ ยุวบูรณ์ ก็ดี หวังว่าที่ประชุมนี้คงจะให้เวลาสักเล็กน้อย เพื่อกล่าวเป็นลำนนำหรือคำนำ ก่อนที่จะเปิดการแสดงปาฐกถาพิเศษนี้ต่อไป

ตลอดเวลาที่พระปุณฺณสิริ ชำนาญ ยุวบูรณ์ ได้เข้ามาสู่เพศภาวะแห่งความเป็นพระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนา โดยได้อุปสมบทเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ศกนี้ และก็จะกราบลาสิกขาในวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ศกนี้ ตลอดเวลา ๑๐๐ วันกับ ๒๔ ชั่วโมง หรือหนึ่งร้อยเอ็ดวัน มีเศษอีกหนึ่งวัน ที่ภาวะเพศของความเป็พระภิกษุสงฆ์ได้ปกคลุมพระภิกษุปุณฺณสิริอยู่นั้น รู้สึกว่าพระปุณฺณสิริได้มีปณิธานแรงกล้าในการที่จะปฏิบัติศาสนกิจในทางพระศาสนาอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ถืออย่างมัยยัสถ์และอย่างเคร่งครัดโดยลำดับมา

ภารกิจอันเป็นภาระประจำวันของพระปุณฺณสิรินั้น โดยส่วนมากก็เป็นภารกิจเกี่ยวกับการศึกษา เช่นว่า ตื่นแต่ก่อนย่ำรุ่ง แล้วออกจาริกบิณฑบาตบ้าง หรือไปรับบิณฑบาตตามบ้านญาติโยมที่เขาได้อารธานานิมนต์ไว้บ้าง และนอกจากนั้นก็มีการทำวัตรเช้า สวดมนต์เย็น เกือบจะถือได้ว่าเป็นกิจวัตรปฏิบัติ

โอกาสแห่งการศึกษาค้นคว้าพระวินัยก็ใช้โอกาสศึกษาวันหนึ่งหลายๆ ชั่วโมงด้วยกัน ด้วยการศึกษา ด้วยการเล่าเรียน กับการไต่ถามจากผู้ซึ่งมีความชำนาญในการนี้ และ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้มีโอกาสเจริญวิปัสสนากรรมฐานในสำนักของท่านเจ้าคุณพระราชสิทธิ มุนี พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนากรรมฐานแห่งวัดมหาธาตุนี้ด้วย นี่เป็นภารกิจในส่วนตัวของพระปยุตฺถสิริ ขำนาถ ยวบูรณ์ ซึ่งถือเป็นอัจฉริยคุณ คือเป็นการปฏิบัติเป็นประจำโดยลำดับมาตั้งแต่ท่านได้อุปสมบท กรณียกใจเหล่านี้เรียกว่าเป็นประโยชน์ส่วนตัวที่ท่านได้บำเพ็ญไว้ เพื่อคุณประโยชน์ในส่วนตัวของท่าน เรียกตามภาษาในทางพระศาสนาว่า บุคคลที่ทำประโยชน์ตนและได้มีโอกาสทำประโยชน์ท่าน กล่าวตามเป็นคำศัพท์ว่า กัตปริณิกประโยชน์ และ ปรหิตประโยชน์ แปลว่า ประโยชน์ตนประโยชน์ท่าน

บุคคลที่ได้มีโอกาสทำทั้งประโยชน์ตนได้ด้วย และทั้งมีโอกาสได้ทำทั้งประโยชน์ท่านได้ด้วยนั้น ก็ย่อมถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้มีชีวิตอันสมบูรณ์ ควรแก่นุโมทนาสาธุการ พระปยุตฺถสิริ ขำนาถ ยวบูรณ์ ได้มีโอกาสบำเพ็ญทั้งประโยชน์อันเป็นอรรถกถา คือเป็นประโยชน์ตนของท่าน ในวาระแห่งการเข้ามาอุปสมบทในพระศาสนา ตามที่บอกเล่าแก่ที่ประชุมนี้ เพื่อรับทราบที่เป็นกรณียกใจที่เป็นประโยชน์ส่วนตัว ส่วนที่เป็นปรหิตประโยชน์ คือประโยชน์ส่วนผู้อื่น หรือประโยชน์ท่านนั้น ก็ปรากฏว่าพระปยุตฺถสิริ ขำนาถ ยวบูรณ์ ท่านได้มีโอกาสบำเพ็ญประโยชน์ส่วนบุคคลอื่นตามโอกาสและเวลาของท่านตามสมควรทีเดียว ซึ่งยากแก่ผนวกะภิกษุซึ่งเข้ามาใหม่ในคณะสงฆ์ ยากแก่การที่จะกระทำได้

ข้อที่จะได้ควรกล่าวในที่นี้เพื่อเป็นเครื่องจรรโลงใจของเราท่านทั้งหลาย ผู้ซึ่งมาสดับรับฟังปาฐกถาพิเศษในวันนี้ ก็คือว่า ประโยชน์ผู้อื่นที่ท่านบำเพ็ญในระยะเวลาที่ได้เข้ามาอุปสมบทในพระศาสนา นี้ ที่เป็นรายการที่สำคัญๆ ก็มี ๓ รายการที่ผ่านมาแล้ว

ในรายการแรก ท่านได้ถูกอาราธนาไปแสดงพระธรรมเทศนาที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคมศกนี้ ในพระธรรมเทศนาซึ่งมีหัวเรื่องว่า “สันติกลา” ปรากฏว่าพระธรรมเทศนาของท่านกัณฑ์นั้น เรียกร้องความสนใจ เรียกร้องศรัทธาปสาทะของศาสนิกชนพุทธบริษัท มาสดับรับฟังพระธรรมเทศนาของท่าน ภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามอย่างล้นหลาม มีผู้มีศรัทธาปสาทะบริจาคปัจจัย คือเงินบูชาธรรมเทศนา กัณฑ์ของท่านเป็นจำนวนถึงหนึ่งหมื่นเก้าสิบเก้าบาท ซึ่งรู้สึกว่าจะไม่ค่อยจะมีปรากฏในประวัติการณ์ของกัณฑ์เทศน์ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามทีเดียว อันนี้ก็เป็นเรื่องหนึ่งที่ท่านบำเพ็ญไว้ แล้วก็จำนวนเงินทั้งหมดนี้ หมื่นเก้าสิบเก้าบาทนี้ ท่านได้น้อมถวายเป็นพุทธบูชาแด่พระพุทธรูปมหาณิรัตน์ปฏิมากรในวาระนั้นด้วย และเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคมศกนี้ ท่านก็ได้มีโอกาสไปแสดงพระธรรมเทศนาโปรดญาติโยม ทำนองว่าไปเทศน์โปรดญาติโยมสำหรับนวกะภิกษุซึ่งจะสึกหาลาเพศ ก็มีโอกาสดูไปเทศน์โปรดญาติโยม ก็ปรากฏว่าญาติโยมพอใจในรสแห่งพระธรรมเทศนาของท่านไม่น้อยเหมือนกัน

ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน ศกนี้ เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายนนี้เอง ท่านได้มีโอกาสไปแสดงธรรมกถาที่ภายใต้ลานโศภ วัดมหาธาตุ พระนคร ปรากฏว่ามีสาธุชนพุทธบริษัทไปร่วมชุมนุมฟังปาฐกถาของท่านในวันนั้นก็เป็จำนวนไม่น้อยเช่นเดียวกัน และในวันนี้เป็นครั้งที่ ๔ ในรายการที่ท่านได้ทำประโยชน์ให้แก่บุคคลอื่น ประทีก คือการมาแสดงปาฐกถาพิเศษในที่ประชุมนี้ คือในวันนี้ อันเป็นวันที่ ๑๗ และต่อจากนี้ไปแล้ว เมื่อถึงวันที่ ๒๔ เดือนนี้ ท่านก็จะได้สึกหาลาเพศไปครองฆราวาสวิสัยต่อไปตามเดิม

การมาแสดงปาฐกถาในวันนี้ หวังว่าที่ประชุมนี้คงจะได้เห็นว่าเป็นปาฐกถาพิเศษจริงๆ และผู้แสดงก็เป็นบุคคลพิเศษอยู่ไม่น้อยเหมือนกันในวงสังคมของเมืองไทย

นอกจากจะใช้ชีวิตอันมีประสบการณ์มากมาย ทั้งในส่วนตัว ด้านสังคม ส่วนประชาชน ส่วนประเทศชาติแล้ว อื่นๆยังได้แสดงบทบาทในทางการบ้านการเมืองไว้มีใช้น้อย ซึ่งในที่ประชุมนี้ก็คงจะได้รับทราบแล้ว บัดนี้ท่านมาสูในภาวะเพศแห่งความเป็นภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนา แม้ชั่วระยะเวลา ๑๐๐ วันกับ ๒๔ ชั่วโมง ร้อยเอ็ดวันที่ท่านเข้ามาบวชนี้ ก็ได้มีโอกาสบำเพ็ญกิจที่เป็นประโยชน์แก่ตนและแก่ท่านตามสมควรแก่กำลังและความสามารถของท่านทีเดียว ซึ่งเชื่อว่าในที่ประชุมนี้คงจะได้มีส่วนร่วมเป็นปัตตานุโมทนาด้วย คือความชื่นชมยินดีในส่วนบุญส่วนกุศล ส่วนที่เป็นคุณงามความดี ที่พระบุญญสิริ ชำนาญ ยุวบูรณ์ ได้บำเพ็ญไว้ชั่วระยะที่นำตนเข้ามาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา

การแสดงปาฐกถาในวันนี้ ดังได้บอกเมื่อกี้ว่า ในชื่อเรื่องว่า “การปกครองคณะสงฆ์กับการปกครองบ้านเมือง” ชื่อปาฐกถานี้เป็นชื่อพิเศษว่าจะไม่ได้คิดเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา คือเอาชื่อปาฐกถานี้มาเน้นให้เห็นความสำคัญในทางบริหารการคณะสงฆ์ เพราะฉะนั้นจึงเอาชื่อว่า “การปกครองคณะสงฆ์” มานำ แทนที่จะใช้คำว่า การปกครองบ้านเมืองกับการปกครองคณะสงฆ์ เอา “การปกครองคณะสงฆ์” ไว้เป็นลำดับ ๒ เอา “การปกครองของบ้านเมือง” ไว้เป็นลำดับ ๑ แต่ว่าในปาฐกถาในวันนี้ มิได้จัดลำดับอย่างนั้น แต่จัดลำดับนำเอา “การปกครองคณะสงฆ์” มาขึ้นเป็นลำดับที่ ๑ แล้วเอา “การปกครองของบ้านเมือง” มาไว้เป็นอันดับ ๒ เพื่อที่จะเน้นหนักว่า การปกครองคณะสงฆ์นั้นมีความสำคัญแก่ประเทศชาติ ศาสนา และสาธุชนพุทธบริษัทเพียงไร เพราะโดยหลักการของพระศาสนานั้น ย่อมจะต้องอนุวรรตและอนุโลมตามการบริหารปกครองของบ้านเมืองเสมอมา เมื่อการปกครองของบ้านเมืองดำเนินการปกครองไปในรูปอย่างไร การปกครองคณะสงฆ์ก็มักจะถือว่าเป็นข้างเท้าหลัง ติดตามการปกครองของบ้านเมืองเสมอมา

ในปาฐกถาพิเศษในวันนี้ พระปญฺญสิริ ท่านจะได้แสดงลักษณะการปกครองคณะสงฆ์กับการปกครองบ้านเมืองว่า มีส่วนสัมพันธ์หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกันอย่างไร ที่ประชุมนี้คงจะได้กุศลทัศนะที่ท่านจะนำมาเผยแพร่ ที่ท่านจะนำมาแสดงในที่นี้ อีกประการหนึ่งเพราะเราทุกคนในที่ประชุมนี้ต้องรับทราบและรับรองในความจริงอีกประการหนึ่งว่า ไม่ว่าที่ใด หมู่ใด คณะใด ประเทศชาติศาสนาใดๆ ถ้าการปกครองไร้ซึ่งความมีระเบียบแบบแผนเสียแล้ว ไม่ว่าจะอะไรทุกสิ่งทุกอย่างบรรดามี ย่อมไม่อยู่ในฐานะที่จะเป็นปกติธรรมดาได้ ถ้าการปกครองในที่ใดเป็นไปเพื่อสันติ เพื่อความสงบระงับ มีระเบียบแบบแผน หมู่ที่นั้นคณะนั้นสังคมประเทศชาติศาสนานั้น ก็อยู่กันได้อย่างปกติและผาสุก เพราะฉะนั้นการที่เราจะได้มีโอกาสมาฟังการแสดงปาฐกถาเกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ การปกครองบ้านเมืองซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำวัน ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงได้ ก็คิดว่าจะประโยชน์ต่อการสดับรับฟังของพวกเราทุกคนอย่างแน่นอน

บัดนี้ เป็นวาระอันสมควรแล้ว ขออาราธนาพระปญฺญสิริ ชำนาญ ยุวบูรณ์ ได้มาแสดงปาฐกถาเรื่องที่ได้กำหนดไว้ต่อไป ขออาราธนา.

* * *

ปาฐกถา

โดย

บุญญสิริภิกขุ (ชำนาญ ยุวบูรณ์)

กราบเรียนท่านอธิการบดีมหาจุฬาลงกรณ เพื่อนสหธรรมิกที่เคารพ และท่านสาธุชนทั้งหลาย
กระผมรู้สึกมีความยินดีที่ได้มีโอกาสมาแสดงปาฐกถาต่อท่านในสถานที่นี้ และ
พระเดชพระคุณ ท่านอธิการบดีได้ให้ข้อคิดว่าการปกครองคณะสงฆ์กับการปกครองบ้านเมือง ความจริงก็เป็นเรื่องพิเศษสำหรับกระผม
เพราะเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่ควรจะสนใจเรื่องการปกครองคณะสงฆ์กัน ณ บัดนี้จึงได้ตั้งหัวข้อ
การปกครองคณะสงฆ์กับการปกครองบ้านเมือง และกระผมจะได้บรรยายเริ่มต้นตั้งแต่การ
ปกครองทั้งสองอย่างนี้ในสมัยสุโขทัย เพราะก่อนที่คนไทยเราจะอพยพมาอยู่ที่สุโขทัยนั้น
พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานอยู่ที่กรุงสุโขทัยก่อนแล้ว และกระผมจะได้กล่าวถึงเรื่องพระ
พุทธศาสนาที่กรุงสุโขทัยนั้นเพียงย่อๆ เพื่อให้ได้เป็นเรื่องต่อเนื่องกันมาจนในปัจจุบันนี้

ความจริงหัวข้อปาฐกถาเป็นเรื่องค่อนข้างยาก และก็เป็นเรื่องที่กระผมถนัดเพียง
ครั้งเดียว ส่วนอีกครั้งหนึ่งนั้นเป็นเรื่องที่กระผมมาศึกษาใหม่ ประกติแล้วถ้าเป็นที่อื่นกระผมก็
ไม่กล้าไปปาฐกถา เพราะเหตุว่าเมื่อตัวไม่ถนัดนัก ไปปาฐกถาในสองเรื่องนี้ต่อบรรดาสหธรรมิก
ที่เคารพ ซึ่งได้ศึกษาเรื่องนี้มาโดยละเอียดจากในมหาวิทยาลัยแล้ว ก็ยังจะทำให้มีความรู้สึก
อึดอัดใจมาก แต่เนื่องด้วยสถานที่นี้เป็นสถานที่ที่กระผมเคยได้พักอาศัยมาตั้งแต่เด็กจนออก

ไปรับราชการ และโดยที่ได้กลับมาบวชที่นี้อีก จึงรู้สึกมีความมั่นใจตัวเองมากขึ้น เพราะถือ
ว่าเป็นการรวบรวมข้อเท็จจริงมาเสนอ ให้บรรดาท่านที่เคารพซึ่งร่วมสำนักเดียวกันได้ทราบ
ตามกำลังความรู้และความสามารถของกระผม

ในการที่จะพูดเรื่องนี้ กระผมขอกำหนดเสียก่อนว่า จะปาฐกถาเฉพาะนโยบายและ
หลักการที่สำคัญของการปกครองเท่านั้น ส่วนรายละเอียดหรือข้อบัญญัติกฎหมายนั้น
กระผมเข้าใจว่าท่านที่เคารพทั้งหลายคงจะทราบแล้ว อนึ่ง ถ้าจะพูดถึงหลักการและนโยบาย
ในขณะนี้โดยไม่กล่าวถึงความเป็นมาบ้าง ก็เข้าใจว่าจะไม่ได้ความสมบูรณ์พอ กระผมจึงต้อง
ขอประทานย้อนกลับไปพูดถึงเรื่องราวหรือประวัติศาสตร์การปกครองของคณะสงฆ์และ
บ้านเมืองมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยโดยย่อ

การปกครองในทางสงฆ์นั้น เราจะแยกเป็นประเภทใหญ่ๆ มีอยู่ ๒ ประการ ประการ
แรกก็คือการปกครองทางธรรมวินัย ประการที่สองก็คือการปกครองในทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
กับบ้านเมือง กระผมอยากจะพูดถึงการปกครองทางธรรมวินัยเสียก่อน

การปกครองทางธรรมวินัยนี้ ทางสงฆ์ท่านถือหลักการปกครองสามัคคีธรรม หลัก
ปกครองสามัคคีธรรมในพระธรรมวินัยได้บัญญัติว่า การทำสังฆกรรมของสงฆ์ ให้พระเถระผู้
เป็นประธานสงฆ์ถือมติของสงฆ์ส่วนใหญ่ ในข้อนี้เราจะเห็นว่าได้ถือปฏิบัติมาแต่ครั้งพุทธกาล
เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ปรินิพพานแล้ว ก็ได้มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎกเป็น
ครั้งแรก ในครั้งนั้นก็มีพระมหากัสสปะเป็นประธานกับพระอรหันต์ห้าร้อยรูปทำการสังคายนา
ในการทำการสังคายนาครั้งนั้น ถือมติของสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นเครื่องวินิจฉัยว่า จะแก้ไขในข้อ
พระธรรมวินัยอย่างใดบ้าง

เรื่องที่สองที่เราจะเห็นได้ง่ายๆ ที่กระผมจะยกมาเป็นตัวอย่างก็คือว่า ในการจะ
อุปสมบท การที่จะรับอุปสมบทนั้น ตามหลักพระธรรมวินัยก็ถือว่า จะต้องให้สงฆ์ส่วนใหญ่

ได้รับบุคคลให้อุปสมบท พระอุปชฌาย์นั้นเป็นแต่เพียงผู้รับรอง และนำผู้ที่จะมาบวชนั้น เข้ามาหาสงฆ์ให้สงฆ์รับรองเท่านั้น

อีกประการหนึ่ง ข้อสุดท้ายที่ได้ทำกันอยู่เสมอ ก็คือการรับภริณี ก็ถือเช่นเดียวกัน ถ้ามติสงฆ์ส่วนใหญ่ที่จะมอบให้การรับฝากภริณีแก่พระภิกษุสงฆ์องค์ใด ด้วยเหตุนี้เราจะเห็นว่า การที่พระธรรมวินัยได้บัญญัติไว้เช่นนี้ ก็ทำให้กระผมนี้เองจะคิดเปรียบเทียบการปกครอง ของคณะสงฆ์กับการปกครองในทางโลกในสมัยปัจจุบันไม่ได้

การปกครองที่เราใฝ่ฝันกันหนักหนาว่าเป็นการปกครองที่ดีที่สุดนั้นคือ การปกครอง ระบบประชาธิปไตย การปกครองระบบประชาธิปไตยพูดง่าย ๆ ก็คือ การปกครองที่ฟัง เสียงคนหมู่มาก แต่การปกครองที่ฟังเสียงคนหมู่มากนี้ ได้มีอยู่ในหลักธรรมในการปกครอง ทางสงฆ์อยู่ก่อนแล้ว กระผมอยากจะให้พิจารณาดูว่า ในวัดหนึ่งๆนั้นมีพระสงฆ์และเจ้าอาวาส หรือสมภาร สมภารก็คือหัวหน้าหรือผู้นำ หัวหน้าหรือผู้นำนี้ทางสงฆ์เรียกว่าสังฆนายก คำว่า สังฆนายกมีมาแต่สมัยสุโขทัยแล้ว

การปกครองสงฆ์ตามธรรมวินัยถือว่าฐานะของสงฆ์นี้เท่ากันหมด ที่ยกสงฆ์บางองค์ เป็นหัวหน้าก็เพราะอาวุโส แต่อาวุโสหรือความเป็นผู้ใหญ่ในทางสงฆ์นั้นถือหลักสองประการ ประการแรกก็คือจำนวนพรรษา ประการที่สองก็คือคุณงามความดีทางพระธรรมวินัย คุณธรรมทั้งสองประการนี้จึงยกย่องว่าเป็นสังฆนายกหรือผู้นำทางสงฆ์

กระผมได้เรียนแล้วว่า ทางโลก ทุกประเทศต้องการที่จะเดินทางไปสู่ประชาธิปไตย หรือพูดง่าย ๆ ว่าเดินทางไปในทางฟังเสียงของคนหมู่มากเป็นประการสำคัญ การปกครอง โดยฟังเสียงของคนหมู่มากโดยตรงนั้น ได้เคยมีในกรีก ในนครเอเธนส์ ในสมัยนั้นมีการ ปกครองประชาธิปไตยเช่นเดียวกัน เป็นประชาธิปไตยที่ผู้มีฐานะเป็นพลเมืองมีสิทธิออก เสียงโดยตรงในกิจการบ้านเมือง ไม่มีผู้แทน การที่จะมีผู้แทนราษฎรในประเทศต่าง ๆ นั้นก็

เพราะเหตุว่าประชาชนพลเมืองมีมาก ประชาชนทั้งหมดไม่สามารถมาใช้สิทธิในการปกครองได้ จึงได้ตั้งผู้แทนมาใช้สิทธิเช่นที่เห็นอยู่ในขณะนี้

กระผมได้เรียนแล้วว่า การปกครองทางสงฆ์นี้มี ๒ อย่าง อย่างหนึ่งที่ทางธรรมวินัย ซึ่งเราจะเห็นได้ง่ายจากการปกครองในวัด ส่วนอีกอย่างหนึ่งเกี่ยวข้องกับทางโลก เป็นการปกครองในระหว่างบรรดาสงฆ์กับเจ้าอาวาส กับเจ้าคณะตำบล หรือว่าเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค และกับเถรสมาคม การปกครองทั้งสองอย่างนี้ เป็นการปกครองที่ทางบ้านเมืองหรือกับสงฆ์แล้วสร้างขึ้น

สำหรับการปกครองแบบสามัคคีธรรมของวัดนั้น ท่านจะเห็นว่าวัดผิดกับหน่วยการปกครองทางโลก ในข้อที่ว่า พระดำเนินชีวิตในการเลี้ยงชีพของท่านเองโดยอาศัยอุบาสก อุบาสิกาเป็นหลัก ส่วนทางโลกนั้น หน่วยการปกครองจะต้องอาศัยงบประมาณแผ่นดินเป็นหลัก เราจะสังเกตการปกครองในวัดนั้นมีพระธรรมวินัยและมีวัตรปฏิบัติต่างๆ ตามที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงวางบัญญัติไว้เป็นเครื่องมือการปกครอง

สำหรับตัวท่านเจ้าอาวาสที่เป็นสังฆนายกนั้น ถ้าเราจะเปรียบเทียบกับ การปกครองในระบอบรัฐสภาที่เราใช้อยู่ในประเทศไทยเรา หรืออย่างในประเทศที่เป็นแม่บทของการปกครองประชาธิปไตย คืออังกฤษ เขาก็ถือว่านายกรัฐมนตรีนั้นเป็นผู้นำของคณะรัฐมนตรี คำว่าเป็นผู้นำในที่นี้ก็คือหมายความว่า เป็นคนที่หนึ่งในบรรดาคณะรัฐมนตรี ก็ตรงภาษาอังกฤษที่ว่า First among the Equals หมายความว่า เป็นคนที่หนึ่งในบรรดาคณะที่เท่าๆกัน เพราะฉะนั้นสภาพของเจ้าอาวาสของเราก็เป็นไปในทำนองนั้น

ด้วยเหตุนี้กระผมจึงอยากจะพูดว่า เมื่อมาพิจารณาถึงอันนี้แล้ว เราก็มาพิจารณาถึงประเทศต่างๆที่เราอยากจะได้ประชาธิปไตย แต่ว่าที่เราเป็นไม่ได้เพราะอะไร?

ประเทศที่จะเป็นประชาธิปไตยได้นั้น ประชาชนจะต้องเข้าถึงประโยชน์ตนเอง และ

ประโยชน์ส่วนรวมควบคู่กันไป พุดง่าย ๆ ก็คือว่า ต้องมีวินัย พระที่เราอยู่ได้นี้เพราะมีวินัย เพราะฉะนั้นการปกครองสามัคคีธรรม ถ้าไม่มีวินัยแล้วอยู่ไม่ได้ จึงเป็นหลักหนึ่งที่ทำให้เกิดความคิดแก่กรรมว่า การที่เราจะเอาระบอบการปกครองประชาธิปไตยมาใช้ให้ได้ผล ก็อยู่ที่ประชาชนจะเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตน การอบรมอย่างเดียวไม่พอ จะต้องฝึกการใช้สิทธิและหน้าที่ตั้งแต่ในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน แล้วจึงจะมาถึงประเทศชาติ เพราะถ้าไม่ฝึก ทุกคนก็จะเอาสิทธิอย่างเดียว ไม่รู้หน้าที่ เพราะเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ ซึ่งหมายความว่าคนไม่ได้ปฏิบัติตามวินัย เช่นนั้นแล้ว เราจะหวังในการปกครองที่จะให้เป็นประชาธิปไตยได้อย่างไร การปกครองสามัคคีธรรมจึงเป็นตัวอย่างอันดีที่จะเป็นแนวทางในการที่จะวางรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยของทางโลก

ต่อไปกรรมจะได้พูดถึงเรื่องการปกครองของสงฆ์กับการปกครองบ้านเมืองในสมัยสุโขทัย เราจะเห็นว่าในสมัยสุโขทัยได้แบ่งการปกครองประเทศออกเป็น ๓ ส่วน ส่วนหนึ่งที่เรียกว่าเมืองราชธานี ในสมัยสุโขทัยนี้เมืองราชธานีมี ๒ เมือง คือเมืองสุโขทัยกับเมืองศรีสัชนาลัย ปัจจุบันเมืองราชธานีทั้ง ๒ เมืองนี้มีฐานะเป็นอำเภอ มีหลักฐานตามศิลาจารึกเรียกพ่อขุนรามคำแหงว่าเจ้าเมืองศรีสัชนาลัยและสุโขทัย นอกจากเมืองราชธานีแล้วยังแบ่งเป็นหัวเมืองภายนอกและเมืองประเทศราช

ทางสงฆ์ก็เช่นเดียวกัน ในสมัยสุโขทัยนั้นดินแดนที่เป็นประเทศไทยนี้ เมื่อไทยเราอพยพเข้ามาอยู่ เราก็มีพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว และในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงก็ได้เขียนไว้ว่า ในสมัยนั้นมีพระสังฆราช มีปุครู มีมหาเถระ และมีเถระอยู่แล้ว เมื่อขอมปกครองก็ใช้ลัทธิพราหมณ์ จึงได้มีสังฆราชและตำแหน่งต่างๆดังกล่าว

เมื่อการปกครองทางบ้านเมืองแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ทางสงฆ์ก็อนุโลมตามทางบ้านเมืองไปด้วย สังฆราชในสมัยนั้นจึงมีตามเมืองใหญ่ๆ มิใช่มีองค์เดียวอย่างที่เป็นอย่าง

ขณะนี้ ในเมืองราชธานีก็มีสังฆราช ในเมืองภายนอกเช่นพิชญโลกหรือเมืองใหญ่ๆก็มีสังฆราช ในเมืองประเทศราชก็มีสังฆราชเหมือนกัน แต่มีข้อสังเกตที่จะผ่านไปในที่นี้ก็คือว่า สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ได้ทรงสันนิษฐานไว้ว่า สังฆราชนี้ความจริงเดิมก็เป็นสังฆนายก เพราะฉะนั้นคำว่าสังฆนายกนี้ก็เป็นที่เรียกชื่อทั่วไปของผู้เฒ่าทางสงฆ์ แต่สังฆราชเป็นคำที่ทางบ้านเมืองแต่งตั้ง ส่วนคำว่ามหาเถระและเถระก็มีอยู่เก่าแล้วเช่นกัน

การปกครองระหว่างวัดต่อวัดนั้น ไม่ได้มีระเบียบการปกครองอย่างในปัจจุบัน คือมีเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ฯลฯ มีแต่การปกครองลูกศิษย์กับอาจารย์ เช่นสมมุติว่าที่วัดมหาธาตุได้มีพระภิกษุออกไปอยู่ที่วัดใหม่ เมื่อพระภิกษุนั้นได้ไปจากวัดมหาธาตุ ก็ถือว่าวัดนั้นเป็นเครือของวัดมหาธาตุ การปกครองในรูปที่เรียกว่าลูกศิษย์กับอาจารย์นี้ก็ถือเป็นธรรมเนียมมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ในสมัยสุโขทัยนี้จะเห็นได้ว่า การปกครองทางสงฆ์อนุโลมตามบ้านเมือง เมื่อการปกครองบ้านเมืองแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน และแต่ละส่วนมีอำนาจอิสระในการปกครองภายใน มิได้ขึ้นอยู่กับกรุงสุโขทัย แต่ละเมืองมีอำนาจสิทธิขาดเอง มีกฎหมายของตัวเอง และมีรายได้ของตัวเอง นอกจากเวลาเกิดศึกสงครามจึงจะส่งกำลังไปช่วยเหลือเมืองสุโขทัยเท่านั้น แต่ส่วนการปกครองนั้นมีอำนาจเด็ดขาดแต่ละเมืองไป เพราะฉะนั้นสงฆ์จึงแยกกันตามเมืองที่มีอำนาจอิสระในการปกครองภายใน ตามที่กระผมได้เรียนให้ทราบแล้ว ในสมัยนี้นอกจากจะแสดงให้เห็นว่าสงฆ์แบ่งแยกตามเมืองอิสระแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าทางพระพุทธศาสนากับทางบ้านเมืองนั้นเป็นของคู่เคียงกันและเสมอมาเสมอไป

ในศิลาจารึกกล่าวไว้ว่า พ่อขุนรามคำแหงได้จัดให้มีการฟังธรรมสวณะในดวงตาลในวันธรรมสวณะให้ประชาชนฟัง ส่วนถ้าไม่ใช่วันธรรมสวณะพระองค์ก็ออกว่าราชการที่ดวงตาลนั้นแล้วในสองอาทิตย์ที่วันเดือนดับและวันเดือนเต็ม ก็ทรงไปที่วัดนอกเมืองสุโขทัยที่เรียกว่า

“อรัญญิก” จะเห็นว่าสมัยนั้นแม้ที่แห่งเดียวกัน องค์พระมหากษัตริย์ก็ทรงใช้วันธรรมสวนะ นั้นให้ฟังธรรมเทศนา ใช้วันธรรมด่าว่าราชการ นอกจากนี้ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงได้ส่งทูต ไปขอพระพุทธรูปทองคำมาจากลังกา และได้ประดิษฐานอยู่จนทุกวันนี้

แล้วสุดท้ายก็มาถึงสมัยพระมหาธรรมราชาหรือพญาลิไท ซึ่งเป็นหลานของพ่อขุนรามคำแหง ได้เสวยราชย์ต่อจากพ่อขุนรามคำแหงมา ๑๐ ปี เป็นปราชญ์ ได้ศึกษาพระธรรมปิฎกแตกฉาน ทรงแต่งหนังสือเรื่องไตรภูมิพระร่วง หนังสือไตรภูมิพระร่วงนี้อธิบายถึงเรื่องนรก สวรรค์ และการทำบุญ ท่านจะเห็นว่า นอกจากพระมหากษัตริย์เองทรงนิพนธ์ในเรื่องพุทธศาสนา เรื่องไตรภูมิพระร่วงแล้ว ยังทรงมีพระราชศรัทธาทรงสละราชสมบัติออกทรงผนวช ซึ่งเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ที่องค์พระมหากษัตริย์ทรงบวชระหว่างครองราชย์ ในการบวชครั้งนั้นก็เป็นธรรมดาที่ว่า ข้าราชการบริพารก็ออกบวชตามด้วย เมื่อบวชแล้วก็สึกออกไปครองราชย์ใหม่ อันนี้เป็นข้อสันนิษฐานว่า การบวชแล้วสึก หรือการบวชชั่วคราวที่มีอยู่ในประเทศไทยแต่แห่งเดียวในขณะนั้น มีมูลฐานสืบเนื่องมาแต่สมัยกรุงสุโขทัย คือสมัยพระมหาธรรมราชา และถือเป็นธรรมเนียมมาจนทุกวันนี้ ดังนั้นกระผมขอสรุปง่าย ๆ ว่า การปกครองทางคณะสงฆ์กับทางบ้านเมืองนี้ ได้คู่เคียงกันมาและอยู่ในความสนใจขององค์พระมหากษัตริย์มาตั้งแต่สมัยนั้นเป็นต้นมา

อันดับที่สองกระผมจะพูดถึงเรื่องการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึง การปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน และการปฏิรูปคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕

ในระยษนี้การปกครองอาณาเขตของประเทศไทยก็แบ่งเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย คือแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือเมืองราชธานี หัวเมืองชั้นนอก และเมืองประเทศราช แต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้จัดการปกครองใหม่

ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้จัดการปกครองเมืองราชธานีใหม่ เรียกว่า

จตุสดมภ์ เป็นหลักการปกครองแผ่นดิน คือจัดให้มีกรมขึ้นเป็น ๔ กรม คือ เมือง วัง คลัง นา เมืองในที่นี้ก็คือมหาดไทย วังในที่นี้ก็คือสำนักพระราชวัง ในสมัยนั้นก็รวมเอาการตัดสินคดี อยู่ในวังด้วย คลังและนาก็มีความหมายตามชื่อที่เรียกอยู่แล้ว เรียกคนที่ดำรงตำแหน่งเมืองว่านครบาล วังเรียกว่าธรรมาธิการ คลังเรียกว่าโกษาบดี นาเรียกว่าเกษตรราธิการ

เมื่อทางฝ่ายพลเรือนได้จัดรูปใหม่ ทางพระสงฆ์ก็ได้จัดรูปใหม่เหมือนกัน ทางพระสงฆ์ได้มีการจัดตั้งเจ้าคณะใหญ่ขึ้น แบ่งออกเป็น ๔ ฝ่ายเหมือนกัน เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือ เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายใต้ เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายกลาง และเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายอรัญวาสี อรัญวาสีคือฝ่ายวิปัสสนา ซึ่งท่านทั้งหลายก็ทราบดีแล้ว ซึ่งต่างกับคามวาสีซึ่งเรียนปริยัติธรรม ท่านจะเห็นว่าเมื่อบ้านเมืองปรับอย่างไร ทางสงฆ์เราก็ปรับด้วย

พอในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงจัดการปกครองใหม่ โดยจัดการปกครองรวบรวมเมืองต่างๆที่เป็นเมืองชั้นนอกกับที่เป็นเมืองประเทศราชให้รวมกันขึ้นเป็นมณฑลเทศาภิบาล, เป็นเมือง และเป็นอำเภอขึ้น โดยพยายามจัดส่งเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางไปปกครองต่างพระเนตรพระกรรณ ส่วนทางส่วนกลางก็ทรงจัดตั้งกระทรวงขึ้น มีเสนาบดีเป็นหัวหน้ากระทรวง แล้วก็มีเสนาบดีสภา (ประกอบด้วยบรรดาเสนาบดีต่างๆ) เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน

เมื่อทรงจัดตั้งทางบ้านเมืองเสร็จ ก็ทรงตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ขึ้น ดังเราจะเห็นในคำปรารภของพระราชบัญญัติฉบับนั้นว่า เมื่อการจัดการบ้านเมืองเรียบร้อยแล้ว ก็สมควรที่จะจัดการปกครองทางสงฆ์ให้เรียบร้อยด้วย เพราะการปกครองทางสงฆ์นั้นหากจัดเรียบร้อยแล้ว นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ยังเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองด้วย เพราะเหตุว่าสงฆ์นั้น ตั้งแต่โบราณมาก็ถือว่าเป็นผู้ที่จะให้ปัญญาในความรู้ทั่วไป และเป็นผู้ที่จะให้ความประพฤติในสัมมาปฏิบัติแก่ทางฆราวาส

เพราะฉะนั้นก็จำเป็นที่จะต้องให้ทางพระสงฆ์นี้จัดการปกครองให้สอดคล้องกับทางบ้านเมือง

ในขณะเดียวกันนั้น ก่อนหน้าจะออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ ๔ ปี ก็ได้มีประกาศพระบรมราชโองการให้จัดการศึกษาหัวเมือง ในประกาศพระบรมราชโองการนั้นได้ระบุไว้ชัดเจนว่า หน้าที่ของพระสงฆ์นั้นนอกจากจะรักษาพระธรรมวินัย สั่งสอนให้ประชาชนมีสัมมาปฏิบัติแล้ว พระสงฆ์ตั้งแต่โบราณกาลยังเป็นผู้ที่ให้ความรู้กับประชาชน ในการที่จะดำเนินชีวิตของตนด้วย ในสมัยนั้นได้ทรงโปรดฯ ให้สมเด็จพระยาตำราฯ ซึ่งในสมัยนั้นเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้จัดเครื่องอุปกรณ์ในการศึกษาให้แก่วัด เอาวัดเป็นโรงเรียนหรือเป็นศูนย์กลางการศึกษา

เกี่ยวกับทางสงฆ์ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ขึ้น ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับแรกที่วางระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ ได้แบ่งการปกครองคณะสงฆ์เหมือนกับทางโลก คือมีมหาเถรสมาคม สมาชิกมหาเถรสมาคมในสมัยนั้นก็มีอยู่ ๘ ท่าน มีเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้ ฝ่ายกลาง และธรรมยุติ (แทนฝ่ายอรัญญวาสี) และมีรองเจ้าคณะใหญ่อีก ๔ รูป รวมเป็นมหาเถรสมาคม เช่นเดียวกับทางฝ่ายบ้านเมืองที่มีเสนาบดีสภา

ในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ถ้าเราอ่านดูกฎหมายพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ แล้ว จะไม่เห็นว่ามีตำแหน่งสังฆราชบัญญัติไว้ในกฎหมายฉบับนั้น คำอธิบายที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ชี้แจงไว้ว่า ในสมัยโบราณองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้อำนวยการในทางศาสนาและทางโลกด้วยพระองค์เองตลอดมา ในสมัยรัชกาลที่ ๕ นั้นก็ทรงบริหารการบ้านเมืองและกิจการทางสงฆ์ โดยถือเสนาบดีสภาและมหาเถรสมาคมเป็นองค์การที่ปรึกษาในทางวิชาการ ส่วนการบริหารงานธุรการทางคณะสงฆ์หรือทางบ้านเมืองนั้น ทรงบริหารงานโดยตรงต่อสมุหเทศาภิบาล และเจ้าคณะ

มณฑล ที่กระผมได้กล่าวเช่นนั้นนั้น บางที่ท่านจะถามว่า ถ้าเช่นนั้นกระทรวงธรรมการกับกระทรวงมหาดไทยไปไหนเสีย ความจริงกระทรวงธรรมการ กระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้น เป็นแต่เพียงศูนย์กลางของในเรื่องเกี่ยวกับศาสนาและศูนย์กลางของในเรื่องการปกครองที่จะเป็นสื่อระหว่างทางสงฆ์กับองค์พระมหากษัตริย์ และสื่อระหว่างประชาชนกับองค์พระมหากษัตริย์

กระผมได้พูดถึงกิจการทางสงฆ์กับทางบ้านเมือง ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยย่อพอสมควรแล้ว กระผมจะได้พูดต่อไปถึงสมัยปัจจุบัน

การปกครองคณะสงฆ์กับบ้านเมืองในปัจจุบันนี้ จะเห็นว่ากฎหมายที่เกี่ยวกับคณะสงฆ์ก็มีอยู่ถึง ๓ ฉบับ ก่อนอื่นกระผมอยากจะให้ข้อสังเกตสักเล็กน้อยว่า พระราชบัญญัติทั้ง ๓ ฉบับนี้ ถึงแม้ว่าฉบับหลังออกมาจะยกเลิกฉบับต้นๆ แต่ไม่ได้ยกเลิกทั้งหมด มีหลายเรื่องที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายฉบับต้นๆอยู่ การที่จะชี้แจงในเรื่องการปกครองคณะสงฆ์ในต่อไปนี้ ก็จำเป็นจะต้องชี้แจงทั้ง ๓ ฉบับรวมกันไปด้วย

พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ นั้น กระผมก็ได้กล่าวไปแล้ว มาถึง พ.ศ. ๒๔๗๔ ท่านทั้งหลายก็คงจำได้ว่า ในสมัยนั้นเราได้เปลี่ยนแปลงการปกครองตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ล่วงเลยมาอีก ๙ ปี จึงมีฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในขณะนั้น

ในกฎหมายฉบับนี้มีตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช กฎหมายได้เขียนไว้ว่า ให้สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญญัติสังฆานัติ โดยคำแนะนำของสังฆสภา และทรงบริหารการคณะสงฆ์ทางสังฆมนตรี และในด้านการศึกษาครุฑวิจิตรยออิทธิบาททางคณะวินัยธร เพื่อให้สอดคล้องไปตามรัฐธรรมนูญของประเทศไทยที่ว่า องค์พระมหากษัตริย์นั้นบริหารงานนิติบัญญัติในทางสภาผู้แทนราษฎร บริหารงานในทางบัญญัติในทางคณะรัฐมนตรี และบริหารงานใน

ทางวินิจฉัยคดีในทางศาล เป็นรูปที่ให้สอดคล้องกับในระบบบ้านเมือง

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ออกใหม่อีกฉบับหนึ่ง ซึ่งฉบับนี้ ท่านทั้งหลายก็จะจำกันได้ว่า เป็นสมัยที่บ้านเมืองงดใช้การออกกฎหมายตามปกติ เป็นสมัยที่หลังจากมีการปฏิวัติเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เพราะฉะนั้นกฎหมายคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จึงเป็นกฎหมายที่ใช้ในภาวะที่บ้านเมืองทำการปฏิวัติ กฎหมายฉบับนี้ให้อำนาจในส่วนใหญ่ แก่มหาเถรสมาคม คือว่าในส่วนกลางมีสมเด็จพระสังฆราชบัญชาการคณะสงฆ์ กับทรงรับผิดชอบหน้าที่ร่วมกันกับมหาเถรสมาคม

เหตุผลที่แก้ในการดำเนินกิจการของคณะสงฆ์ จากปี พ.ศ. ๒๔๘๔ มาในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้มีประกาศของทางราชการ เพื่อจะมีให้เป็นการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งเป็นการถ่วงดุลอำนาจ เพราะการแบ่งแยกอำนาจซึ่งเป็นการถ่วงดุลอำนาจนี้จะทำให้การบริหารงานไม่มีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ นี้จึงไม่ได้แบ่งการปกครองให้สมเด็จพระสังฆราชบริหารงานตามสังฆสภา ตามสังฆมนตรี หรือทางคณะวินัยธร แต่ให้บริหารร่วมกับคณะมหาเถรสมาคม ส่วนการปกครองในส่วนภูมิภาคนั้น ทั้งในกฎหมายสองฉบับนั้น คือกฎหมายคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๗๔ และ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้แบ่งการปกครองภูมิภาคเช่นเดียวกับกฎหมายคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ผิดแต่เรียกชื่อการปกครองภูมิภาค แตกต่างไปจากเดิมบ้าง คือเราไม่มีมณฑล แต่เรามีภาค เราไม่มีเจ้าคณะเมือง แต่เรามีเจ้าคณะจังหวัด แล้วก็ยังมีเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ตามลำดับ

กระผมก็คิดว่าเท่าที่ได้พูดเรื่องการปกครองคณะสงฆ์และการปกครองบ้านเมืองอย่างย่อๆว่ามีการปรับปรุงเข้าหากันอย่างไร ท่านที่เคารพทั้งหลายจะเห็นว่าได้เป็นไปสอดคล้องกันมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงปัจจุบันนี้ ปัญหาที่กระผมจะพูดต่อไปนี้ก็คือว่า เราทำความเข้าใจให้ละเอียดสักเล็กน้อยเกี่ยวกับกฎหมายคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้

กระผมได้กราบเรียนแล้วว่า พระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นี้ เป็นกฎหมายที่ได้ออกใช้ในขณะที่บ้านเมืองกำลังดำเนินการปฏิวัติ ในการดำเนินการปฏิวัตินั้น ในทางบ้านเมืองเองก็ต้องการการบริหารงานที่รวดเร็วและเด็ดขาด เพราะฉะนั้นเราจึงได้มีกฎหมายของคณะปฏิวัติที่ประกาศออกมาและให้ถือเป็นกฎหมายได้ การปรับปรุงกฎหมายคณะสงฆ์ในครั้งนั้นก็คงจะมีความมุ่งหมายเช่นเดียวกัน เพราะเหตุว่าการแบ่งแยกอำนาจมีฝ่ายที่ดำเนินการออกกฎข้อบังคับ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายวินิจฉัยคดี ย่อมทำให้อำนาจทั้งสามถ่วงดุลกัน การที่จะให้การบริหารเป็นไปโดยรวดเร็วและเด็ดขาดย่อมเป็นไปได้ยาก

แต่ในปัจจุบันนี้ทางบ้านเมืองได้มีรัฐธรรมนูญใหม่แล้ว ภาวะแห่งการปฏิวัตินั้นได้เสร็จสิ้นลงแล้ว ปัญหาที่ว่า พระราชบัญญัติการปกครอง ๒๕๐๕ ที่ใช้อยู่ขณะนี้ ควรปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญในขณะนี้หรือไม่

ในหนังสือพิมพ์บอกว่า มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางท่านได้กำลังพิจารณาปัญหานี้อยู่แล้ว ในระหว่างกระผมได้มาอุปสมบทอยู่ที่นี้ ก็ได้ทราบว่ามีปัญหาข้อข้องใจอยู่ ๒ ข้อ

ข้อแรกก็คือ ในมาตรา ๔๐ วรรค ๓ บัญญัติไว้ว่า การดูแลและการจัดการศาสนสมบัติทั้งหลายให้เป็นอำนาจของกรมศาสนา เพื่อการนี้ให้ถือว่ากรมการศาสนาเป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลาง เป็นการเปลี่ยนจากหลักการในพระราชบัญญัติเดิม พระราชบัญญัติเดิมนั้นได้เขียนไว้ว่า 'การดูแลจัดการศาสนสมบัติกลางนั้นให้เป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนศาสนสมบัติกลางนั้นเป็นของคณะสงฆ์'

กระผมได้สอบถามถึงเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงนี้จากท่านที่ได้เข้าร่วมประชุมในมหาเถรสมาคมบ้าง อ่านหนังสือบ้าง สอบถามจากผู้รู้บ้าง ก็ได้ความว่า เหตุผลที่ได้เปลี่ยนแก้ไขกฎหมายฉบับนี้ในข้อที่ว่า การจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นของกรมการศาสนานั้น ก็เพราะมีคติเกิดขึ้นเกี่ยวกับทรัพย์สินสมบัติของคณะสงฆ์กับบุคคลภายนอก แล้วก็ได้ทราบว่า

กรมการศาสนาไปแพ้คดีในฐานะเป็นผู้แทนทางคณะสงฆ์ เพราะเหตุนี้ เพื่อตัดความยุ่งยาก จึงได้แก้ไขพระราชบัญญัติฉบับนี้ เพื่อให้กรมการศาสนาเป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางโดยตรง เพื่อสะดวกในการฟ้องร้องคดี ความจริงก็มีเหตุผล เพราะทางสงฆ์กับทางบ้านเมืองนั้น แยกกันไม่ออก ศาสนสมบัติกลางก็เป็นของส่วนรวมเช่นเดียวกับทรัพย์สินของรัฐบาล กรมการศาสนาก็เป็นหน่วยงานของรัฐบาล ทำหน้าที่เพื่อการนี้โดยเฉพาะ จึงไม่น่าจะมีปัญหาอะไรมากนัก

แต่ถ้าจะพิจารณาอีกทางหนึ่งว่า การเป็นผู้จัดการกับการเป็นเจ้าของนี้ ในทางกฎหมายแตกต่างกัน การเป็นเจ้าของนั้นเราต้องการอะไรก็บอกผู้จัดการได้ และผู้จัดการนั้นก็ต้องทำตามเจ้าของ แต่คนงาน หน้าที่จัดการ และการเป็นเจ้าของ อยู่กับกรมการศาสนา จึงทำให้คิดไปต่างๆ นานาได้ กระผมคิดว่าเป็นเหตุหนึ่งที่เราควรจะเน้นข้อนี้ หยิบยกในการที่จะแก้กฎหมายฉบับนี้ต่อไป เราควรจะหาวิธีการอย่างไรที่จะให้ได้ทั้งผล ทั้งทางคณะสงฆ์ และทางบ้านเมือง ไม่ใช่เอาแต่ด้านใดด้านหนึ่ง กระผมก็อยากจะขอฝากในที่ประชุมไว้ด้วย

อีกข้อหนึ่งที่ขบขันมากที่สุด ก็ในมาตรา ๒๙ ที่มีข้อความตอนท้ายว่า ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดการดำเนินการให้พระภิกษุสละเพศเสียได้ หลักการข้อนี้ก็ข้อที่พูดกันมาก กระผมก็ได้พยายามถามท่านมหาเถระบางองค์ถึงหลักการนี้ ในฐานะที่ท่านมีส่วนในการแก้ไขพระราชบัญญัติฉบับนี้ ก็ได้ความว่า ทางสงฆ์เราเองก็มีผู้ที่ประพฤติไม่เหมาะสมซึ่งอาจทำให้ศาสนาเสียหายด้วย ถ้าหากว่าเราไม่มีวิธีการที่จะกำจัดผู้ที่ทำให้ศาสนาเสียหายได้โดยฉับพลันแล้ว พระศาสนาก็จะพลอยเสื่อมเสียด้วย จึงได้มีการกำหนดนี้ขึ้น แต่ว่าในข้อนี้ก็เช่นเดียวกัน ก็มีทั้งเสียและก็มีทั้งดี แต่เราควรพิจารณาเลือกสิ่งที่ดีมากกว่าสิ่งที่เสีย โดยเฉพาะข้อนี้เป็นกรณีต่อบทบัญญัติที่ได้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล

ในครั้งพุทธกาลนั้นมีเรื่องทำนองนี้ คือว่ามีนางภิกษุณีรูปหนึ่งเกิดมีครรภ์ขึ้นระหว่าง

บวชอยู่กับพระเทวทัต ทางพระเทวทัตเห็นว่าเมื่อภิกษุณีบวชอยู่แล้วมีครรรค์ขึ้นเช่นนี้ ก็จะทำให้เป็นที่อับอายแก่ทางคณะสงฆ์ ท่านก็สั่งให้พระภิกษุณีรูปนั้นสึก พระภิกษุณีรูปนั้นจึงไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงได้ตั้งพระอุปาสีขึ้นเป็นประธานกรรมการ แล้วก็ให้มีกรรมการ ประกอบด้วยทั้งคฤหัสถ์ผู้ใหญ่และบรรพชิต สอบสวนรายละเอียดข้อนี้ว่า การมีครรรค์ของนางภิกษุณีองค์นั้น มีครรรค์ขึ้นมาก่อนอุปสมบทหรือภายหลังอุปสมบท ก็ปรากฏว่าได้ข้อเท็จจริงว่ามีครรรค์ขึ้นมาก่อนการอุปสมบท พระภิกษุณีรูปนั้นก็เลยไม่ต้องสึก จึงเป็นหลักที่ถกกันมาจนปัจจุบันว่า การที่จะวินิจฉัยในทางสงฆ์ให้สึกนี้ จำเป็นที่จะต้องได้รับการสอบสวนและการวินิจฉัยชี้ขาดจากคณะกรรมการหรือเจ้าหน้าที่ทางสงฆ์ที่มีหน้าที่เสียก่อน

ข้อนี้จึงเป็นข้อสะกิดใจพระส่วนใหญ่ และถ้าจะพิจารณาในทางคติสากลของประเทศต่างๆ ในทางโลกแล้ว เขาถกกันว่า การที่ผู้ใดเป็นผู้ต้องหาในระหว่างสอบสวนนั้นเป็นการอยู่ในระหว่างแสวงหาข้อเท็จจริง จะพิจารณาผู้ใดว่าผิดหรือถูกนั้นก็ควรได้รับการวินิจฉัยชี้ขาดจากศาลยุติธรรมเสียก่อน ทางสงฆ์ก็เช่นเดียวกัน จะต้องได้รับการพิจารณาทางคณะวินัยธรเสียก่อน หรือถ้าไม่มีคณะวินัยธรก็ต้องมีการสอบสวนจากกรรมการที่ทางสงฆ์ได้ตั้งเสียก่อน คติสากลทางโลกซึ่งเป็นสุภาษิตอังกฤษถือว่า ปล่อยคนผิด ๑๐ คน ดีกว่าลงโทษคนบริสุทธิ์คนหนึ่ง และเราจะไต่สวนเวลาศาลพิจารณาคดีอาญา จะต้องให้ได้หลักฐานแน่นอนและแจ่มชัด หากกรณีเป็นที่สงสัยแล้วก็ถือว่าจำเลยบริสุทธิ์ ด้วยเหตุนี้กระผมจึงเห็นว่า ถ้าจะมีการแก้ไขพระราชบัญญัติตามที่ผู้แทนราษฎรได้ดำเนินการอยู่ ก็ควรจะได้พิจารณาในข้อนี้ด้วย

กระผมรู้สึกว่าได้อธิบายเรื่องการปกครองคณะสงฆ์กับทางบ้านเมืองมาเพียงพอแล้ว แต่สาระสำคัญนั้นอยู่ที่ว่าการปกครองรูปเหมือนกันนั้นจะได้ผลอะไร? ความจริงการปกครองรูปเหมือนกันนั้นจะได้ผลโดยชัดแจ้งก็คือ ทำให้การติดต่อประสานงานใกล้ชิดกัน เพราะมี

มหาเถรสมาคมกับเสนาบดีสภาในระดับเดียวกัน จะมีเจ้าคณะภาคกับผู้ว่าราชการภาคในระดับเดียวกัน เป็นต้น

แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดของการพูดในวันนี้ก็คือว่า จะทำอย่างไรเราจึงจะให้พุทธศาสนา นี้เจริญรุ่งเรืองยั่งยืน แล้วแผ่ขยายไปได้ทั่วถึงกันมากที่สุดที่จะทำได้ เราพูดกันอยู่เสมอว่า เราจะยอมสละชีพเพื่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นคำติดปากกันมาตั้งแต่ โบราณโบราณ ตอนหลังเรามามีการปกครองประชาธิปไตย เราก็เพิ่มรัฐธรรมนูญขึ้นมาอีกคำ หนึ่ง แต่ว่ารัฐธรรมนูญนั้นมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยๆ เราก็กล่าวคำว่ารัฐธรรมนูญไม่ค่อยสนิท คองพูดแต่ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ สามคำนี้ติดปากกันเรื่อยมา

ตามที่กระผมได้ชี้แจงมาแล้ว จะเห็นว่า พระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานงานของ ชาติและศาสนา ชาติในที่นี้ก็หมายถึงประชาชน การประธานงานของชาติและศาสนา มีอยู่ตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และสมัยปัจจุบัน เพราะฉะนั้น เราจะเห็นว่า เมื่อเวลาใดบ้านเมืองรุ่งเรือง พระศาสนา ก็เฟื่องฟู และในทางกลับกัน เวลา ใดที่บ้านเมืองทรุดโทรม พระศาสนา ก็เสื่อม เหตุการณ์จะเป็นเช่นนี้ตลอดมา รัฐธรรมนูญ ในปัจจุบันที่ใช้อยู่ในขณะนี้ได้ยึดหลักนี้ไว้เช่นกัน ดังจะเห็นว่า รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ เป็นการยืนยันว่าพระมหากษัตริย์จะต้องนับถือพุทธ และถ้าดูต่อไปในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้ว จะเห็นว่า มีบทบัญญัติให้พระมหากษัตริย์ ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ส่วนในทางบ้านเมืองนั้น รัฐธรรมนูญบัญญัติว่า พระมหา กษัตริย์ทรงตั้งนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี เพราะฉะนั้นเราจะเห็นว่าพระมหากษัตริย์ เป็นองค์ประธานงาน หรือพูดอีกนัยหนึ่ง เป็นศูนย์กลางของชาติและศาสนา ตั้งแต่โบราณ กาลมาจนปัจจุบันนี้

นอกจากนี้แล้วท่านจะเห็นว่า การให้ความคุ้มครองต่อหน่วยงานทางศาสนา ก็กับการ

ให้ความคุ้มครองต่อหน่วยงานทางบ้านเมืองนั้น ได้ให้สิทธิเท่าเทียมกัน เช่น ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๗๒ ได้เขียนไว้ว่า นิติบุคคลนั้นได้แก่ทบวงการเมืองและวัดวาอาราม ซึ่งเป็นการรับรองว่าวัดเป็นนิติบุคคล มีทรัพย์สินได้ มีสิทธิ์จะเป็นโจทก์จำเลยได้เช่นเดียวกับทบวงการเมือง

ทบวงการเมืองในที่นี้หมายถึง กระทรวง ทบวง และกรม

นอกจากทางบ้านเมืองจะให้ความคุ้มครองแก่หน่วยงานของทางศาสนาเท่าเทียมกับของทางโลกแล้ว ทางศาสนาก็มีบทบัญญัติให้ทางโลกและทางศาสนามีหน้าที่จะต้องช่วยเหลือกัน กล่าวคือ ฆราวาสจะต้องไม่ปิดประตูสมณะ คือหมายความว่า พระไปหาก็คงจะจัดต้อนรับ ส่วนทางพระก็เหมือนกัน มีหน้าที่บอกทางสวรรค์ให้ฆราวาส การบอกทางสวรรค์ในที่นี้ก็คือ ชี้แจงการครองชีวิตให้ได้ผลดีและมีความสุข หลักการที่สมณะควรจะปฏิบัติต่อฆราวาสอย่างไร มีอยู่ในคิทธิปฏิบัติ (ทิส ๖) ซึ่งมุ่งหมายจะให้ศาสนาและทางโลกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่การที่จะให้ทั้งสองฝ่ายยกย่องและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก็ขึ้นอยู่กับความเห็นความสำคัญของแต่ละฝ่าย ถ้าฝ่ายใดไม่เห็นความสำคัญของอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งก็ย่อมไม่เห็นความสำคัญของฝ่ายนั้นเช่นกัน นี่เป็นหลักทั่วไป

เราจะเห็นว่าขณะนี้เมื่อเรื่องพูดกันโดยทั่วไปว่า พระควรจะมีหน้าที่อบรมสั่งสอนกุลบุตร กุลธิดาให้มาก แต่ถ้าเรามาพูดถึงการช่วยเหลือที่พระได้รับแล้ว เราจะรู้สึกว่ก็เป็นปัญหาที่น่าคิดอยู่เหมือนกัน เพราะเหตุว่าพระที่ได้รับความช่วยเหลือทั้งทางราชการและทางประชาชนนี้ ส่วนใหญ่พระได้รับการช่วยเหลือในด้านวัตถุ ในการที่จะให้ทำนุบำรุงหรือก่อสร้างศาสนวัตถุ มากกว่าที่จะให้การช่วยเหลือในการให้การศึกษอบรมแก่พระโดยตรง ให้มีกำลังกายกำลังปัญญาสามารถที่จะไปช่วยเหลือให้การศึกษอบรมแก่ฆราวาสได้เช่นพระในสมัยก่อนดังจะเห็นว่างบประมาณของทางราชการส่วนใหญ่นี้เป็นการซ่อมวัด สร้างวัด

การทำบุญของประชาชนก็เช่นเดียวกัน มุ่งในทางสร้างวัดถาวรในทางศาสนา เท่านั้น จะเห็นว่าเราทำบุญกันส่วนใหญ่ก็สร้างวัด สร้างโบสถ์ ฯลฯ เท่านั้น จะมีสักกี่ราย บริจาคเงินเพื่อให้อาการศึกษแก่พระ เพื่อให้พระมีการศึกษากว้างขวาง เพื่อจะได้เป็นกำลัง ช่วยเหลือทางฆราวาส ถ้าพระสงฆ์ไม่ได้รับการศึกษาที่ดีพอ ไม่ได้รับการศึกษาที่พอเพียง ไม่ทันโลก แล้วใครจะเอาศาสนาปรับให้โลกเข้าใจได้ ผู้มีหน้าที่อบรมสั่งสอนจะต้องมีความประพฤติและมีวุฒิเหนือผู้รับการอบรม ฉะนั้น การที่จะให้พระช่วยอบรมสั่งสอนฆราวาสก็ ฉะนั้น

หากจะดูงบประมาณในการศึกษาปริยัติธรรมของวัด ในปีนี้ได้รับเฉลี่ย ๑,๔๐๐ บาทต่อพระสงฆ์ที่มีอยู่ราว ๒๐๐ กว่ารูป เฉลี่ยแล้วปีหนึ่งพระองค์หนึ่งมีเงินอุดหนุนไม่ถึง ๗ บาท

นอกจากนี้กระผมได้ไปพบท่านเลขาธิการมหาจุฬาลงกรณ์ เพื่อถามท่านถึงเรื่องเงินอุดหนุนที่ได้รับ เมื่อพูดถึงพุทธศาสนบัณฑิต บางที่ท่านสาธุชนอาจจะแปลกหูหรืออาจจะไม่ได้สนใจก็ได้ กระผมเองเพิ่งจะเข้าใจพุทธศาสนบัณฑิตก็เมื่อมาอุปสมบท พุทธศาสนบัณฑิต ตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๘ แล้ว เป็นสำนักศึกษาที่จะผลิตพระภิกษุสงฆ์ให้มีความรู้ ทั้งในทางวินัยและในทางโลก ในชั้นปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก เรามีพระภิกษุหลายองค์ ที่ได้ไปศึกษาต่อในต่างประเทศ สำเร็จปริญญาต่างประเทศมาหลายรูป

ท่านเลขาธิการและท่านผู้ช่วยเลขาธิการมหาวิทยาลัยฯ ได้บอกว่า ปีนี้มีมหาจุฬาฯ ได้เงินงบประมาณหนึ่งแสนห้าหมื่นบาท ปัจจุบันนี้มีมหาวิทยาลัยฯ มีพระราวๆ ๑,๐๐๐ รูป คิดเฉลี่ยแล้วรูปหนึ่งก็ได้ค่าใช้จ่ายในการศึกษา ๑๕๐ บาทต่อปี เงิน ๑๕๐ ต่อปี ถ้าคิดเทียบกับมหาวิทยาลัยทางโลกแล้ว ไปเทียบกับใครไม่ได้ทั้งนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้การจะขยายให้พระภิกษุสงฆ์ที่ทรงคุณวิद्याไปช่วยเหลือทางฆราวาส โดยช่วยอบรมกุลบุตรธิดาให้ได้ดังนี้

ก็เป็นการยาก

ที่ว่าเป็นการยากนั้นก็เพราะว่า ธรรมนั้นเป็นสภาพของความจริง ที่เราถือว่าเปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่ว่าการเผยแผ่พระธรรมให้เกิดผล ผู้ที่เผยแผ่จะต้องใช้วิธีการที่เหมาะสมกับบุคคลด้วย การที่ผู้เผยแผ่จะมีความสามารถเช่นนั้น ก็จำเป็นต้องได้รับการศึกษาอบรม ถ้าไม่มีการศึกษาอบรมกัน เราไม่สามารถที่จะเข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งได้รับการอบรมจากทางโลกได้ เพราะฉะนั้นการที่จะให้พระภิกษุช่วยเหลือได้นั้น ก็จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาอบรมที่มีคุณวุฒิและความรู้ไม่ด้อยกว่าความรู้ทางโลก

พระในสมัยโบราณมีหน้าที่ ๒ อย่าง อย่างหนึ่งสอน ธรรมให้คนประพฤติปฏิบัติชอบ อย่างที่สอง สอนศิลปวิทยาทุกแขนงให้แก่บุคคล ในสมัยนั้นไม่มีโรงเรียนอย่างทุกวันนี้ ต้องไปเรียนที่วัด วัดจึงเป็นสถานที่ผลิตนักบวช นักปราชญ์บ้าง และนักศิลปินบ้าง ในสมัยปัจจุบันนี้ หากเราไม่สามารถจะให้วัดกลับคืนไปได้อย่างสมัยก่อน แต่อย่างน้อยก็ควรจะให้มีความสำคัญใกล้เคียงกัน เพราะฐานะที่จะเป็นครูสั่งสอนยังมีอยู่

การที่จะเป็นครูอบรมเขาก็จำเป็นจะต้องมีความรู้เหนือเขา แต่จะเหนือเขาได้ก็จะต้องมีการศึกษาอบรมจนเพียงพอ นี่เป็นปัจจัยใหญ่ที่กระผมเห็นว่าควรจะได้มีการพิจารณา ในขณะนี้ อย่างไรก็ดี การช่วยเหลือระหว่างบ้านเมืองและทางสงฆ์นั้น ไม่ควรที่จะเกี่ยวว่าฝ่ายใดช่วยมาก ฝ่ายใดช่วยน้อย เพราะไม่เกิดประโยชน์อะไร ลึแต่แต่ละฝ่ายพิจารณาตัวเองว่า ตนได้ช่วยอีกฝ่ายหนึ่งพอสมควรแล้วหรือไม่ ดังคำของท่านอดีตรัฐมนตรี จอห์น เอฟ. เคนเนดี ของอเมริกา ที่ได้พูดไว้ว่า ครั้งหนึ่งคนอเมริกันได้ถามรัฐบาลอเมริกันว่าจะช่วยเหลือประชาชนอเมริกันอย่างไรบ้าง ท่านได้พูดว่า “เพื่อนอเมริกันทั้งหลาย ท่านไม่ควรจะถามว่า ประเทศอเมริกาจะช่วยท่านอย่างไรบ้าง แต่ท่านควรจะถามตัวท่านว่า ท่านได้ช่วยอะไรกับประเทศอเมริกาบ้าง” ซึ่งเป็นคำตอบปัญหาของทั้งฝ่ายสมณะ

และฝ่ายฆราวาสโดยตรงอยู่แล้ว

ก่อนจะจบ กระทบก็ขอเวลาสักหน่อย ที่ขอจะพูดในเรื่อง การที่จะจัดงานให้ได้ผลสำเร็จ เพราะเหตุว่าในการศึกษาปัจจุบันนี้ เช่นการศึกษากฎหมายปกครอง หากศึกษาแต่เพียงว่าการปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งการบริหารเป็นจังหวัด เป็นอำเภอ มีอำนาจอย่างนั้น อย่างนี้ แต่ว่าเวลาดำเนินการปกครองจริงๆจะให้เกิดความเรียบร้อย จะให้เกิดคนร่วมมือ ได้นั้น กฎหมายปกครองไม่ได้ช่วยเรา เพราะกฎหมายเป็นแต่เพียงวางโครงร่างการบริหาร ส่วนภูมิภาคเท่านั้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ก็คงจะเป็นเช่นเดียวกัน โดยเหตุนี้ในปัจจุบันนี้จึงมีวิทยาการที่เกิดขึ้นใหม่ แล้วก็เพิ่งเข้ามาในเมืองไทยเมื่อสัก ๒๐ กว่าปี นี้ก็คือวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ เป็นวิชาว่าด้วยหลักการบริหารงาน ซึ่งปรับปรุงมาจากการบริหารของ เอกชน ที่เรียกการบริหารงานธุรกิจ คือมีหลักการว่าจะทำให้มันได้ผลมากที่สุดและเสียเงิน น้อยที่สุด นี่เป็นวิชาที่เรียกว่าวิชาหลักการบริหาร ถ้าเราทำคนเดียวไม่ต้องใช้วิชานี้ แต่ถ้า ทำตั้งแต่สองคนขึ้นไปก็ต้องอาศัยวิชานี้ มากบ้างน้อยบ้างตามขนาดของงาน ถ้างานขนาดใหญ่ก็ต้องใช้วิชานี้มาก หากขนาดย่อมลงมากก็ใช้น้อยลดลงตามลำดับ

ท่านทั้งหลายคงจะได้ยินว่า ปัจจัยที่ทำให้กิจการ ไม่ว่าจะในทางเอกชนหรือรัฐบาล หรือว่าจะเป็นการฆราวาสหรือทางสงฆ์ ให้สำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยที่เรียกกันว่า 4 M 4 M นี้หมายถึง Men คือคน Money คือเงิน Material คือวัสดุ และ Management คือการจัดการ ทั้งสี่อย่างนี้เป็นปัจจัยที่จะทำให้การประกอบการสำเร็จ ถ้าเราขาดคน ขาดเงิน ขาดอุปกรณ์สิ่งของ ขาดการจัดการที่ดีแล้ว จะสำเร็จไม่ได้ กระทบจะพูดถึงเรื่อง Management ในที่นี้ย่อๆก่อน

การจัดการนี้กระทบได้กราบเรียนแล้วว่า หมายถึงการทำอะไรก็ได้ตั้งแต่ ๒ คน ขึ้นไปแล้ว เราจะต้องคำนึงถึงหลักการจัดการ ในหลักการจัดการนั้นก็ยังมีหลักใหญ่ๆอยู่ ๕

ข้อ คือ หลักที่ ๑ การวางแผน ที่ ๒ คือการจัดองค์การขึ้น คือที่เราเรียกว่าจัดองค์การหรือ Organization ที่ ๓ ต้องมีการดำเนินการ ที่ ๔ ต้องมีการประสานงาน และที่ ๕ ต้องมีการควบคุมงาน

การวางแผนงานคือ เราจะทำอะไรต้องมีความมุ่งหมายว่าจะทำเรื่องนี้แค่นี้ เพียงไร เช่นที่กระผมจะมาปาฐกถานี้ ถ้าผมไม่ได้เตรียมข้อมูล คือไม่อ่านหนังสือ ไม่ถามท่านผู้รู้ ไม่ได้ปรึกษากับท่านผู้รู้แล้ว การมาปาฐกถานี้ก็อาจจะไม่ได้ครบเท่าที่กระผมได้มาพูด ณ ที่นี้ เพราะฉะนั้นการจะทำอะไรก็ต้องสำรวจข้อมูลก่อน แล้วก็วางโครงการว่าจะทำอะไรบ้าง และกระผมได้ทราบข่าววิชานี้ได้มีสอนในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว กระผมจึงจะพูดแต่เฉพาะเกร็ดที่ได้ประสบมาบางประการเท่านั้น

เมื่อเราได้วางแผนแล้ว เราก็ต้องจัดองค์การว่าเราจะแบ่งงานที่จะทำอย่างไร จะแบ่งเป็นกี่ส่วน และจะใช้คนสักกี่คน

ข้อที่ ๓ เรื่องการอำนวยความสะดวก กระผมจะขอพูดมากนิดหน่อย กระผมจะยกตัวอย่างที่กระผมได้ประสบมา ในการที่เป็นหัวหน้างานนั้นตั้งแต่โบราณมาเรารู้กันว่า คนเป็นหัวหน้าคนนั้นจะต้องมีความรอบรู้ทุกอย่าง สมัยเมื่อกระผมเข้ารับราชการใหม่ๆ รู้กันว่า คนที่จะเป็นอธิบดีกรมการปกครอง (เดิมกรมมหาดไทย) จะต้องเป็นคนที่มีความรู้เชี่ยวชาญทางปกครองและทางกฎหมาย คือหมายความว่าต้องมีความรู้เหนือคนที่อยู่ในปกครองทุกอย่าง แต่เมื่อเรามาดูการบริหารจริงๆแล้ว เราจะเห็นว่า งานในทุกวันนี้เรามักทำงานกับคนตั้งแต่ ๘-๙ คนขึ้นไป แล้วเราต้องอาศัยคนที่อยู่กับเรานี้ช่วยเหลือเรา เพราะฉะนั้นตัวเราหรือหัวหน้างาน เมื่อก่อนมีความเชี่ยวชาญอย่างใดอย่างหนึ่ง พอเป็นหัวหน้าเข้า ความเชี่ยวชาญย่อมลดน้อยลงไป เพราะความเชี่ยวชาญที่ตัวมีนั้น มีคนที่ร่วมงานมาช่วยทำให้ ส่วนตัวเองก็เปลี่ยนจากงานเคยทำเองมาเป็นงานควบคุมงานทั่วไป มีได้ลงมือทำงานด้วยตนเองอย่างแต่ก่อน

ทางคณะสงฆ์ก็เช่นเดียวกัน สมมติว่าบางท่านได้สำเร็จปริญญาจากมหาจุฬาลงกรณ์ หรือได้เปรียญ ๙ ตอนที่ท่านสำเร็จใหม่ๆต้องทำงานด้วยตนเอง ความรู้ก็เชี่ยวชาญ แต่ต่อไป ท่านก็ค่อยๆเลื่อนขึ้นไปเป็นพระราชาคณะ ต้องรับผิดชอบการปกครองคนมากขึ้น โอกาสที่จะใช้ความรู้เฉพาะอย่างก็ไม่ได้ใช้ เพราะคนร่วมงานทำแทน ความเชี่ยวชาญในวิชาการ จะลดลง แต่ประสบการณ์และความรู้ทั่วไปก็จะเกิดขึ้นมาแทนที่ ฉันทได้ดี ในงานทุกอย่าง คนที่เป็นหัวหน้าคน หลักในทางรัฐประศาสนศาสตร์ถือว่า ไม่ใช่เป็นคนเชี่ยวชาญในวิชาใด วิชาหนึ่ง แต่ต้องเป็นคนที่รู้ความรู้ทั่วไป ที่เราเรียกว่า Generalist รู้จักคน รู้จักท้องที่ รู้จักจังหวะ ซึ่งเป็นลักษณะของการที่จะเป็นหัวหน้าคน กล่าวกันว่า หัวหน้าคนนั้นถ้าทำอะไรไม่ปรึกษาเจ้าหน้าที่ ก็โง่ แต่ถ้าปรึกษาแล้วเชื่อเจ้าหน้าที่ทุกอย่าง คนนั้นก็ยิ่งโง่บัดซบ

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างอื่นๆอีก เช่น อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอเมริกัน ที่ชื่อ McNamara เป็นคนที่บริหารงานเก่งมาก ก่อนจะมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง กลาโหม เป็นพลเรือน แล้วก็ทำงานบริษัทเอกชน ได้สร้างความเข้มแข็งให้กับกองทัพอเมริกัน ไว้มาก ได้วางหลักการเป็นหัวหน้าคนไว้ว่า การบริหารงานทางธุรกิจหรือในการดำเนินงาน ทุกอย่าง หัวหน้างานต้องไม่พึงประสงค์แต่เพียงว่า จะให้งานนั้นเป็นไปตามระเบียบแบบแผน เท่านั้น หัวหน้างานจำเป็นจะต้องหาวิธีการที่ทำอย่างไรจึงจะให้เกิดโครงการใหม่ๆ หรือ ความคิดใหม่ๆให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลก นี่ก็เป็นลักษณะหนึ่ง

อีกลักษณะหนึ่งซึ่งได้กับตัวผมเอง ในระหว่างรับราชการอยู่ ได้สังเกตความสำคัญ ของงานอธิบดีและงานของหัวหน้ากอง ว่ามีความสำคัญแตกต่างกันอย่างไร ในทางรัฐ- ประศาสนศาสตร์จะต้องถือว่า ถ้างานเฉพาะแต่ละกองแล้ว หัวหน้ากองย่อมรู้งานในกองนั้น ดีกว่าอธิบดี แต่ถ้าเป็นงานทั่วไปของกรมแล้ว อธิบดีย่อมรู้งานดีกว่าหัวหน้ากอง นี่เป็นหลัก ที่ผมยกตัวอย่างขึ้นมา ก็เพื่อให้เห็นว่า ในการอำนวยการนั้นปัจจัยสำคัญอยู่ที่การแบ่งงาน

ด้วย ในวิชาผู้นำสมัยใหม่นั้น งานจะสำเร็จได้ก็อยู่ที่การแบ่งงาน และความร่วมมือของผู้ร่วมงาน

ผมขอจบเรื่องอำนาจการเพียงแค่นี้ และจะได้พูดถึงข้อที่ ๔ เรื่องการประสานงานต่อไป ข้อนี้ผมจะไม่ชี้แจงมากนัก แต่มีอยู่ข้อหนึ่งที่ทางท่านผู้ใหญ่บางท่านได้ขอให้พูดในที่นี้ก็คือเรื่องการติดต่อตามแบบ และการติดต่อนอกแบบ การติดต่อตามแบบก็คือว่าเราติดต่อกันตามทางการ ส่วนการติดต่อนอกแบบก็คือการติดต่อกันทางส่วนตัวด้วยกัน ภาษาฝรั่งว่า Formal contact กับ Informal contact การติดต่อส่วนตัวนี้ ยิ่งในบ้านเราหรือในประเทศต่างๆทั่วโลก มีความสำคัญมาก เพราะธรรมชาติมนุษย์ดั้งเดิมนั้นเห็นแก่ตัว การที่ลดความเห็นแก่ตัวก็เพราะได้รับการขัดเกลาจากการศึกษาอบรม

นอกจากนี้การติดต่อนอกแบบนี้เข้าใจกันง่าย จึงดีกว่าที่จะติดต่อกันโดยไม่เข้าใจกัน ส่วนการติดต่อทางการงานนั้นเป็นการติดต่อตามระเบียบของหน่วยงานนั้น คนจึงรู้สึกว่าเป็นไปเหมือนเครื่องจักร เพราะฉะนั้นงานจะสำเร็จหรือไม่ ส่วนใหญ่ก็อยู่ที่การติดต่อส่วนตัว การติดต่อส่วนตัวจึงเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะบริหารงานให้ลุล่วงไปได้ ซึ่งหลักรัฐประศาสนศาสตร์ก็รับรองในเรื่องนี้ว่ามีความสำคัญ

ต่อจากนี้คือการควบคุมงาน ข้อนี้ก็เป็นการแจ้งชัดแล้ว ไม่จำเป็นต้องอธิบายรายละเอียด กระผมรู้สึกว่ที่กระผมพูดหลักการบริหารอย่างย่อมาแล้ว ก็พอให้ข้อสังเกตว่าการจะทำงานให้สำเร็จนั้น เราจะอาศัยแต่กฎหมายอย่างเดียวไม่ได้ จะต้องอาศัยหลักการบริหารที่เราเรียกว่าหลักบริหารธุรกิจนี้ช่วยด้วย

อย่างไรก็ดี ปัจจัยสำคัญของความสำเร็จอยู่ที่ Men, Money, Material และ Management ทั้ง ๔ ปัจจัยนี้จะเห็นว่า คนสำคัญกว่าเงิน อุปกรณ์ และการจัดการ ถ้าคนไม่ดี ไม่เข้าใจแล้ว อย่างอื่นก็พลอยเสียด้วย ฉะนั้นจะให้งานดีก็ต้องได้คนดี การจะ

ได้คนดีก็จะต้องมีการคัดเลือกและการอบรมคน การอบรมในปัจจุบันนี้ได้เดินไปไกล จะเข้า
งานก็ต้องอบรมก่อน และในระหว่างทำงานก็ต้องมีการอบรมเป็นระยะๆ วิธีการอบรมนอก
จากการบรรยายแล้วก็มีฝึกให้ศึกษาค้นคว้า และฝึกให้เรียนจากผู้ร่วมการอบรมด้วยกัน
ฉะนั้นการอบรมในสมัยนี้จึงเปลี่ยนเรียกเป็นการฝึกอบรม

นอกจากนี้การฝึกอบรมในปัจจุบันนี้นิยมให้ผู้รับการอบรมอยู่ร่วมกัน แล้วก็ให้อยู่
จำนวนน้อย เพราะในปัจจุบันมีความเข้าใจว่า การอบรมนี้มีใช้ว่าผู้เชี่ยวชาญมาชี้แจงแล้ว
ผู้รับการอบรมจะเก่ง ไม่ใช่อย่างนั้น การที่จะเก่งได้นั้นต้องเรียนจากผู้รับการอบรมด้วย
ต้องเรียนจากเพื่อนด้วย เพราะแต่ละคนมีดีกันคนละอย่าง การเรียนสิ่งที่ดีจากคนอื่นนั้น
ธรรมชาติมนุษย์เราไม่ยอมรับโดยตรงว่าเอาแบบใคร แต่มนุษย์มีสติสัมปชัญญะว่าอะไรดีอะไร
ชั่ว ก็จะเลือกเอาที่ดีไว้ใช้ แม้จะไม่ยอมรับโดยเปิดเผย แต่ก็จะจดจำนำไปทำตามในภายหลัง
เพราะฉะนั้นการให้อยู่ร่วมกันนี้ นอกจากจะเกิดประโยชน์ดังกล่าวแล้ว ยังทำให้เกิดการ
ประสานงานกัน และเกิดความสามัคคีกัน ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนการติดต่อแบบ (Informal
contact) ด้วย

กระผมได้พูดมาแล้วว่าหลักการอบรมที่กระผมได้เรียนมานี้เป็นหลักสากลที่นิยมกัน
วันหนึ่งไปเฝ้ากับพระราชอาคันโธหนึ่ง ก็คุยกันถึงเรื่องนี้ ท่านได้พูดว่า ในสมัยพุทธกาล
ก็มีหลักนี้อยู่แล้ว เรื่องมีว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลให้คนปลอมมาบวช ๗ องค์ แล้วก็เดิน
ผ่านไปทางพระพุทธเจ้า แล้วทรงถามพระพุทธเจ้าว่า พระองค์ทราบไหมว่าภิกษุเหล่านี้
เป็นอรหันต์หรือไม่ แท้จริงคือฆราวาสปลอม สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบอยู่
แล้วเพราะท่านมีญาณพิเศษ ท่านทรงตอบไปว่า มหาบพิตร การที่จะรู้ได้ ต้องอยู่ร่วมกัน
และจะต้องมีปัญญาด้วย

กระผมจึงอยากจะกราบเรียนที่ประชุมว่า เท่าที่กระผมได้มาอุปสมบทในช่วงระยะ

เวลาอันสั้น มีโอกาสได้ศึกษาพระธรรมวินัยบ้าง ได้คุยกับอาจารย์ผู้รู้บ้าง รู้สึกว่าพระธรรมวินัยและวัตรปฏิบัติของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ เหมาะแก่กาลสมัยอยู่เสมอ ในการปาฐกถาที่ลานอโศกเมื่อเดือนที่แล้ว กระผมก็ได้ยกตัวอย่างเรื่องการเข้าคิวเพื่อเข้าห้องน้ำของพระภิกษุ และมารยาทในการฉันอาหาร ซึ่งมีหลักเช่นเดียวกับหลักสากลชั้นสูงในทางโลกนั้น ได้มีอยู่แล้วตั้งแต่พุทธกาล แต่เราสนใจของของเราน้อย เราจึงไม่รู้ว่าเรามีดีอะไรบ้าง

กระผมได้พูดมานานพอสมควรแล้ว ต้องขอขอบคุณท่านที่เคารพทั้งหลาย ที่ได้อดทนฟังการบรรยายค่อนข้างจะยืดยาวของกระผมนี้ และขอขอบคุณมหาธาตุวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ที่ให้โอกาสกระผมได้มาปาฐกถาในวันนี้

* * *